

מציג ריב

לקראת מלחמת יום הכיפורים מטרות המלחמה ותכנית המתקפה

סא"ל אבי שי

הקדמה

שנתיים וחצי כבר חלפו מאז פרצה מלחמת יום-הכיפורים ועדיין ממשיכים להתפרסם פרטים נוספים על המלחמה ובמיוחד על ההכנות שגעשו לקראתה במחנה המצרי-סורי. בפרסומים אלה מושם דגש מיוחד על ניתוח מטרות המלחמה כפי שהוגדרו, לדברי הכותבים, בתקופת המחשב והתכנון שקדמה למלחמה. מטרות המלחמה של סאדאת ותכנית המתקפה, אשר נועדה להגשים מטרות אלו, הן הסוגיות המרכזיות בהן נעסוק במאמר שלפנינו.

כל דיון במטרות המלחמה מחייב דיון מפורט במצב הפנימי ובמצב הכלכלה, ששררו במצרים בשנה שקדמה למלחמה, במערכת יחסי החוץ שניהלה מצרים אותה עת, ובמרכזה — היחסים הסבוכים עם ברה"מ מחד גיסא ועם המדינות הערביות ובראשן סוריה שותפתה למלחמה, מאידך גיסא. ככלל, לא נעסוק במאמר זה בסוגיות אלו ואחרות, אלא רק גרמוז עליהן באותם מקומות שהקשר הדברים מחייב זאת, שכן סוגיות אלו — שהן מרכזיות להבנת הרקע הכולל למלחמה — מחייבות דיון מפורט, החורג מהמסגרת המצומצמת שקבענו לעצמנו.

את תכנית המתקפה יכולים אנו לשחזר במידה גבוהה של דיוק,

הודות למסמכים הרבים שנאספו על-ידי כוחות צה"ל במהלך המלחמה ואחריה. זהו חומר אוטנטי, אשר לא יכול להתעורר ספק באשר לאמינותו ובאשר למידת הרלוונטיות שבו לנושא שלפנינו. לא כך הוא המצב לגבי ניסיון לעמוד על מטרות המלחמה. סאדאת ומפקדים בכירים בכוחות המזוינים של מצרים הבהירו, אמנם, בהודמנויות רבות מאז המלחמה כיצד ראו בשלבי התכנון וההכנות את המלחמה ואת מטרותיה, אולם אפשר כי הבהרות אלו אינן אלא ראייה בדיעבד, וטבוע בהן החותם של המלחמה ושל תוצאותיה מהבחינה הצבאית. היינו: הצגת הדברים אחרי המלחמה הושפעה, במידה זו או אחרת, ממהלך המלחמה, מלקחים שהופקו על-ידי הפיקוד הבכיר ובמידה לא מעטה גם מהצורך להתגונן בפני האשמות שהטיחו גורמים שונים על דרך ניהול המלחמה! אפשר, אם כן, כי לפנינו ניסיון מכוון להתאים את המטרות למלחמה כפי שהתרחשה בפועל, ובמקרה כזה יותר משהדברים משקפים את הלך המחשבה לפני המלחמה, משקפים הם ראייה בדיעבד. אין, כמובן, לשלול אפשרות זאת, אולם דומה גם כי לפחות חלק ממטרות המלחמה כפי שמוצגות כיום תואמות את המטרות, כפי שהוגדרו לפני שפרצה. לכן יש מקום, לדעתנו, להציג את מטרות המלחמה כפי שמשקפות בדבריה של דובריה מצריים רשמיים, בלא להתעלם מההסתייגויות שצוינו לעיל.

מטרות המלחמה

המטרה המרכזית של המלחמה היתה ניסיון לשבור את הקיפאון שנוצר ביישוב המשבר המזרח-תיכוני. קיפאון זה מקורו בעצם המשך קיומו של מצב, הלא שלום ולא מלחמה" שהתפתח באיזור מאז הפסקת האש בליל ה-8 באוגוסט 1970 בעקבות כשלונם של המצרים במלחמת "ההתשה". לקיומו המתמשך של מצב ה"לא שלום ולא מלחמה" היו השלכות שליליות מרחיקות לכת על כל המרכיבים של החיים הלאומיים של מצרים ונוצר סיכון של ממש לא רק לשלטונו של סאדאת, אלא גם להמשך קיום המשטר שקם במצרים בעקבות המהפכה של ה-23 ביולי 1952. סאדאת הגדיר את ההשלכות של מצב זה במשפט הבא: "העולם כולו כבר איבד את אמונו בנו ואילו אנו התחלנו לאבד את האמון בעצמנו".²

אין ספק כי הכיבוש של סיני היווה פגיעה חמורה ברגשות הלאומיים של המצרים. אולם דומה גם כי המשמעות המלאה של מצב זה חרגה מעבר לכך; שכן הכיבוש של סיני הפך סמל מוחשי לחולשתה של מצרים ולמצב חוסר-המוצא בו היתה נתונה. הצורך למצוא פיתרון להמשך הכיבוש של סיני הפך, עם הזמן, לבעל משמעות אקטואלית גוברת — פחות בגלל סיני כשלעצמו, אלא, ובעיקר, בגלל כל אשר סימל המשך הכיבוש. זאת על אחת כמה וכמה, כאשר סאדאת היה מודע לכך כי אין ביכולתו לקדם באופן משמעותי את פתרונו של בעיית היסוד המסורתיות שהן נחלתה של מצרים. מבחינה זאת, אין ספק כי יש צדק רב בקביעת היסוד אותה קבע סאדאת פעמים רבות לפני המלחמה, לפיה, "המטרה הלאומית הראשונה של מצרים היא חיסול הכיבוש הישראלי בשטחים המצריים". הגם שחיסול הכיבוש לא ישחרר את מצרים מאף לא אחת מבעיות היסוד המסורתיות בהן היא נתונה, הרי שבדבר זה עתיד לשחרר את סאדאת, לפחות לפרק זמן ממושך, יחסית, ממצב המועקה שנוצר על-ידי המשך הכיבוש על כל אשר סימל, ויעלה את יוקרתו בתוך מצרים ומחוץ לה.

אם אמנם היתה זו המשמעות המלאה שנודעה להמשך, "קיום התוקפנות" (הטרמינולוגיה המצרית לתוצאות הטריטוריאליות של מלחמת ששת הימים), ברור הוא החשש המובלע בדברים הבאים של סאדאת: "מצב הלא שלום ולא מלחמה התארך ומצאנו עצמנו ניצבים נוכח מצב דומה לזה (שהתפתח) בשנת 1948, כאשר הישיבה (שלנו) בחיבוק ידיים גרמה לייצוב הגבולות אותם השיגה ישראל באותה העת. ישראל והעולם השתכנעו, שהערבים לא יילחמו ולכן אין על ישראל לסגת אפילו שעל אחד מכיבושיה החדשים".³ נוכח הצטרפותם יחד של כל מאפייני המצב במצרים ערב המלחמה — משבר האמון הפנימי, הקשיים הפיננסיים הגברים,⁴ ירידת מעמדה הפוליטי של מצרים כגורם של ממש בזירה הבינלאומית והמשך, "קיום התוקפנות" כסמל הממחיש את חולשתה — הגיע סאדאת למסקנה הבאה: "מן ההכרח שקיפאון זה (היינו מצב הלא שלום ולא מלחמה) ממנו סבלנו יישבר, ואם לא נצליח במל-חמה — יבוא שלב אחר והעם ימשיך במערכה. יהיו אשר יהיו התוצאות (הצבאיות של המלחמה), ההישגים יהיו בכל מקרה לטובתנו".⁵

לשון אחר: אפילו כישלון במלחמה לא יכול להיות גרוע מהמשך הקיפאון על כל אשר השתמע ממנו. לעומת זאת, עצם הפתיחה במלחמה עשויה להפגין את כוח הרצון ואת

המשך החיות של האומה המצרית, לשבור את מצב הקיפאון וכך יוצר מצב פוליטי-צבאי חדש באיזור. להערכת סאדאת המלחמה, כמו גם המצב החדש, יחייבו את המעצמות לטפל במשבר שנוצר לפני שתמצאנה עצמן על הסף של עימות ישיר ביניהן. טיפול כזה במשבר, כשייעשה על רקע המלחמה, מן הדין כי יקדם פיתרון פוליטי למשבר המזרח-תיכוני, שיהא תואם, כך קיווה, במידה גדולה ככל האפשר את השאיפות של הערבים, אם גם לא בהכרח באופן מלא.

מטרת היסוד אותה רצה סאדאת להשיג באמצעות המלחמה היתה, אם כן, לשבור את הקיפאון ששרר במזרח-התיכון, קיפאון שהיה להערכתו, פועל ישיר מקיום המצב של "לא שלום ולא מלחמה". זאת, כאשר הפעלה מושכלת של העוצמה הצבאית נתפסה כקטליזטור (מאיץ) לקידום הסדר פוליטי ביסודו, שיושג הודות להנעת הליכים מדיניים בחסות המעצמות ובאמצעותן.⁶

ההחלטה לפתוח במלחמה התקבלה אצל סאדאת וקבוצה מצומצמת מאוד של יועצים לאחר תקופה ממושכת של לבטים ושל בחינת המצב על כל היבטיו. בין היתר עמדה בפניהם השאלה באיזו דרך פעולה לנקוט, כאשר הבחירה הצטמצמה, בסופו של דבר, לאחת משתי האפשרויות הבאות: מהדורה חדשה של "מלחמה התשה", או "מלחמה כוללת", היינו אקט התקפי בו תופעל העוצמה הצבאית במלואה, אפילו אם "תכנית המלחמה קבעה ביסודה יעדים (קרקעיים) מוגבלים, אשר הגדרתם הושפעה מהנסיבות הבינלאומיות והמגבלות

שהיו בחימוש של הכוחות המזוינים".⁷ מהדורה חדשה של מלחמת ההתשה נפסלה משום ש"ישראל לא תסכים לחזור אליה וכל ניסיון מצדנו לעשות זאת, ייתקל בתגובה חזקה יותר מצד ישראל". היינו: נפסלה האפשרות "לבצע פעולות קטנות (קרי: מוגבלות מבחינת היקף הכוחות ומבחינת היעדים), אשר האויב יגיב עליהן תגובה גדולה, גדולה בהרבה מערכן המדיני והצבאי".⁸ זאת, על אחת כמה וכמה, כאשר מלחמת ההתשה הסתיימה ב-1970, "בלא שמצרים תגיע באמצעותה לשינוי כלשהו במצב הקיים".⁹ המסקנה מפסילת מלחמת ההתשה כדרך פעולה ריאלית להשגת המטרה, היתה שיש "לחשוב על מאמץ גדול יותר, על פעולה רחבה ומקיפה יותר, שתהיה שווה (בהיקפה) לפחות לפעולת התגובה (הצפויה) של האויב... כלומר: הבה תהא המהלומה אותה ננחית על האויב, החזקה ביותר שיש באפשרותנו להנחית עליו".¹⁰

אם שבירת הקיפאון נקבעה כמטרת היסוד של המלחמה, הרי את ההתמודדות הישירה בין מצרים לבין ישראל הגדיר סאדאת כ"התמודדות עם דוקטרינת הביטחון של ישראל ושבירת דוקטרינה זו לגמרי".¹¹ נוכח הדגש הרב אותו שמים סאדאת ומפקדי הצבא הבכירים, בהתבטאויותיהם אחר המלחמה, במה שמכונה על-ידם, "דוקטרינת הביטחון הישראלית" מן הדין הוא לבחון את מרכיביה השונים, כפי שהם חוזרים ומציגים אותם. באחת הפעמים הגדיר סאדאת את מטרת המלחמה ואת יסודות, "דוקטרינת הביטחון הישראלית" במילים הבאות: "המשימה שהטלתי על הכוחות המזוינים הוגדרה בבהירות, והיא להשמיד כמה שאפשר מהכוחות המזוינים של ישראל. שכן ישראל האמינה, בצדק או שלא בצדק, כי בכוח הרתעה שלה טמון בטחונה, וכי הכוח המזוין הוא האמצעי

כוחות משוריינים; היכולת הטכנולוגית הגבוהה; האימון הקפ-
דני; הישענות על קבלת סיוע מהיר מארה"ב, אשר מבטיחה
לצה"ל אספקה רצופה באמל"ח ובתחמושת.

מגבלות ונקודות תורפה: צירי אספקה ארוכים; משאבים
מוגבלים של כוח-אדם, אשר יוצרים רגישות רבה לאבידות;
קושי לשאת בנטל הכלכלי של מלחמה ממושכת; בטיחות עצמי
מופרז שמקורו בשחצנות שהתפתחה בשורותיו.

הערכת המצב המצרית ראתה בקיום עוצמה סדירה גדולה,
הערוכה בקו המגע ואשר נשענת על מערכת הגנה אווירית
מוצקה, את היתרונות הבולטים ביותר של הכוחות המזוינים
המצריים (והסוריים). אפשר, כי מערכת ההגנה האווירית נתפסה
גם כאחד האמצעים העיקריים לצמצום מספר הנפגעים בקרב
הכוחות המצריים, שיקול שהוצג לאחר המלחמה כאחד השי-
קולים המרכזיים, אשר השפיעו על התכנית.²⁰

בחינה זו של יחסי הכוחות במובנם הכולל הייבה את המתכ-
נים למצוא פתרונות ושיטות פעולה, אשר יגרמו לנטרול
מרכיבי העוצמה ההתקפית העיקריים של צה"ל (חיל האוויר
והשריון) כבר בשלבים הראשונים של המלחמה. עם זאת, על
פתרונות אלה להקנות לכוחות המזוינים של מצרים יכולת
פעולה מירבית. זאת, במסגרת היתרונות והמגבלות שהתחייבו
מהבחינה של יחסי הכוחות על כל מרכיביהם.

תכנית המתקפה שאפה, אם כן, לתת ביטוי לכמה מגמות מרכז-
זיות, אשר מקורן בתפיסה הכוללת את מטרות המלחמה
ובבחינה המפורטת של יחסי הכוחות:

* הפתעה אסטרטגית שתושג על-ידי עצם אקט המלחמה
שתפרוץ על רקע של הסכמה כמעט כללית, לפיה זנח
סאדאת, בליט ברירה, את דרך המלחמה, וכן על-ידי פרי-
צת המלחמה בזמן ובשתי חזיתות.

* פיצול עוצמת צה"ל ברמה האסטרטגית וברמה האופרטי-
בית כאחד, החל מהשלבים הראשונים של המלחמה:

● ברמה האסטרטגית: מתקפה בזמן ובשתי חזי-
תות המתבססת על הפתעה, במטרה לפצל את כוחות
צה"ל. זאת, במגמה ליצור מייד עם שלב ההתחלה
עליונות מקומית בולטת בשתי החזיתות מול הכוח
הסדיר של צה"ל, ולהיערך תוך ניצול הצלחות
ראשונות בתנאים הטובים ביותר להתמודדות עם
סד"כ המילואים (הוערך כי זה ישלים את התגייסותו
ואת ריכוזו בשטחי כינוס קדמיים — נכון להנחית
התקפות נגד עיקריות — תוך 48 שעות מהתחלת
המתקפה).

● ברמה האופרטיבית: מתקפה בחזית רחבה ובעוצמה
גדולה, אשר תיתן ביטוי מכסימלי לעוצמה הגדולה
של הכוחות המזוינים הסדירים המצריים (והסוריים)
מחד גיסא, ותגרום לנטרול ולפיצול הכוחות הסדי-
רים (הקטנים) של צה"ל מאידך גיסא, ובאופן זה
תביא לשחיקתם כבר בשלבים המוקדמים של המל-
חמה.²¹

* יצירת מצבים אופרטיביים, אשר יבליטו את היתרונות של
הכוחות הערביים וינטרלו את היתרונות של צה"ל:

● רכישת מאחו קרקעי בחזית רחבה על-ידי הפעלת
עוצמה גדולה. זאת, הודות להשגת יתרון גדול ביחסי
הכוחות כבר במצב הפתיחה.

(שיולייכנה) אל המטרה. לכן, יש להתמודד עם אמצעי זה כדי
שישראל תאבד את העיקר ואת המטרה. היה על הכוחות המזוי-
נים להשיג הישג פוליטי חשוב על-ידי פעולה צבאית. היינו:
היה עליהם למוטט את „דוקטרינת הביטחון הישראלית“ מבחינה
צבאית. כן היה על הכוחות המזוינים — על-ידי פעולה צבאית
מוחצת — להוכיח לישראל כי עיקר בטחונה אינו טמון
בהתפשטות ובשדידת אדמות, במסווה של גבולות ביטחון, אלא
הוא טמון ברצון כן לשלום צודק.¹²

במונחים גונקרטיים יותר כוללת דוקטרינת הביטחון של
ישראל¹³ מספר גדול של יסודות ומרכיבים, אשר החשובים
בהם, אליבא דסאדאת, הם הבאים:¹⁴

* עליונות צבאית וטכנולוגית מכרעת, שקיומה ברשות
ישראל נועד ליצור יאוש ותסכול בקרב האומה הערבית.
זאת, במגמה שהערבים יגיעו למסקנה שאין ביכולתם
לעשות דבר מול ישראל וכך ישלימו עם שליטתה על
שטחים ערביים ועם עצם קיומה כישות יהודית ריבונית.
* פיצול המאמץ הצבאי של הערבים, על-ידי העתקה מהירה
של המאמץ הצה"לי מחזית אחת לשנייה. זאת, מתוך הנחת
יסוד שהעולם הערבי מפוצל ומפורד ואינו מסוגל לפעול
במאמץ מתואם.

* העתקה מהירה של המערכה אל מחוץ לגבולות ישראל.
* על המלחמה להיות מלחמת בזק שלא תימשך בשום מקרה
יותר משבוע ימים.

* מניעת אבידות בנפש, שכן בגלל המספר הקטן של האוכ-
לוסיה בישראל נחשב בה האדם יותר מכל נשק שהוא.

תכנית המתקפה נועדה, אם כך, לתת את התשובה המצרית
ליסודות אלה של „דוקטרינת הביטחון הישראלית“. לדברי
סאדאת כללו ההנחיות, אותן העביר לשר המלחמה בשלב
מוקדם של המחשב והתכנון לקראת המלחמה, את ארבע
„המטרות האסטרטגיות“ הבאות, אשר חייבות היו להיות
את הבסיס לתכנית המבצעית:¹⁵

א. לאלץ את ישראל להילחם, בו זמנית, בשתי חזיתות.
ב. לגרום לכוחות צה"ל אבידות בהיקף חסר תקדים, אשר
ישראל לא תוכל לעמוד בהן.¹⁶
ג. לאלץ את ישראל להימצא במצב של גיוס כללי ומלחמה
ממושכת תקופה ארוכה ככל האפשר, מצב שלא תוכל להתמיד
בו מהבחינה הכלכלית ומבחינת משאבי כוח-האדם שלרשותה.¹⁷
ד. לערר את הסולידריות הערבית, הודות לעצם אקט המל-
חמה שמשמעותה תהיה „שהערבים יפעילו את מלוא העוצמה
הצבאית והכלכלית שלרשותם“ — בפעם הראשונה בתולדות
המזרח-התיכון החדש.¹⁸

תכנית המתקפה

שיקולים ועקרונות שהשפיעו על התכנית

בדברו אחרי המלחמה הזכיר אחד אסמאעיל עלי, כי במסגרת
השיקולים אשר השפיעו על התכנית, העריך הצוות המתכנן
את היתרונות ואת המגבלות הבאים של צה"ל, כבעלי המשמ-
עות הגדולה ביותר.¹⁹

יתרונות היסוד: העליונות באויר; היתרון בניהול קרבות
ניידים בשטח פתוח, בהם תופעל בזמן ובמיקום עוצמה גדולה של

היערכות הכוחות

● כוחות הדרג הטקטי הראשון (היינו קו המגע) — חטיבת החי"ר שבקו המגע, ערוכה באופן הבא: עד גודל חי"ר במעור-זים; פלוגה מוגברת עד גודל בעומק של 2—5 ק"מ מקו המים (עתודה קרובה); עד גודל מוגבר בעומק של 8—15 ק"מ מקו המים (עתודה מרוכזת).

● כוחות הדרג הטקטי השני: חטיבה ממוכנת מגינה על הכניסות המערביות של המעברים; חטיבה ממוכנת — איזור צדר אלחיסטאן; חטיבה ממוכנת — מערבית לג'בל אלמית'אן (ג.צ.מ. 532339); חטיבה משורייתת — איזור ביר תמאדה; חטיבה משורייתת — איזור אלג'נדי.

● כוחות העתודה האופרטיבית: חטיבה ממוכנת — מערבית לג'בל ליבני; חטיבה משורייתת — איזור נח'ל.

● כוחות בכוננות לפעולות סיכול: אין פירוט של ההיערכות. ● עתודה אסטרטגית: לסה"כ הכוחות כפי שפורטו לעיל, המהווים את „האויב בעין" ואת „האויב", „האפשרי" של ארמיה 3, נוספת עתודה אסטרטגית בהרכב של שתי חטיבות ממוכנות, חטיבת צנחנים, גודל נח"ל וחטיבה משורייתת. כוחות אלה מרוכזים בעומק שטחה של ישראל (אין פירוט של ההיערכות).

דרכי פעולה אפשריות ולוח זמנים להתקפות נגד

קיימת הבחנה בין שני מצבי היסוד הבאים:

* פעולות לסיכול ההכנות למתקפה, היינו מצב בו גילה צה"ל את ריכוזי הכוחות למתקפה ו/או איתר כוונות למתקפה של המצרים. במצב כזה הוערכו דרכי הפעולה האפשריות כלהלן:

● פעילות הגנתית: תגבור הכוחות במעוזים בחלק מהעתודות הטקטיות; תפיסת עמדות הטנקים, שהוכשרו מראש בסוללת העפר המקבילה לתעלה; תפיסת קוי ההגנה בסמוך לכניסות המערביות של המעברים ההרריים ופריסת כוחות העתודה בסמוך להם, בריכוזים המאפשרים הנחתת התקפות נגד; גיוס חשאי של המילואים.

● פעילות התקפית: תקיפות מרוכזות מהאוויר ובאר-טילריה ארוכת טווח על מערכת ההגנה האווירית, שדות תעופה, שטחי ריכוז והיערכות של הכוחות ואזורי ריכוז של ציוד הגישור והצליחה; תקיפת ריכוזי כוחות ויעדים בגדה המערבית עם כוחות חי"ר ושריון מוצנחים/מונחתים מהאוויר ו/או מהים.²⁴

* דרכי פעולה אפשריות ולוח זמנים בת-גובה למתקפה מצרית אחרי שהחלה:

● כוחות הדרג הטקטי הראשון: גיסיון לשבור את הצליחה באש על-ידי הכוחות הערוכים בקו המגע, תוך הפעלת מתקני ההצתה²⁵ ובסיוע כוחות אויר; התקפות נגד של העתודות המקומיות (פלוגות ומחלקות של חי"ר וטנקים) החל מ„ש" ועוד 30 דקות; התקפות נגד של העתודות המרוכזות (היינו כוחות של החטיבות האחראיות לחזוקת קו המגע, אשר מרוכזים בקו התעור-זים), בהרכב של עד גודל ממוכן מוקטן ועוד עד 2 פלוגות טנקים מול כל מאמץ צליחה דיביזיוני, החל מ„ש" ועוד 1—2 שעות.

● כוחות הדרג הטקטי השני יהיו מוכנים החל מ„ש"

● שחיקת חיל-האוויר ונטרולו על-ידי פיצולו, הפנייתו למשימות סיוע קרקע ושבירתו על-ידי מערך הטי-לים קרקע-אוויר והטילים הניידים (א.ס.7-סטרה) שברשות כוחות החי"ר.

● שחיקת השריון של צה"ל על מערכי החי"ר ושמירה על שלמות עוצבות הטנקים המצריות לביצוע שלב מערכתי ג'. זאת, באמצעות הקניית יכולת עמידה נ"ט לכוחות החי"ר והימנעות מקרבות שב"ש, בשלבים המוקדמים של המלחמה.

● בניית מערך מוגן יוום בראש הגשר כאמצעי לשבור את התקפות הנגד של צה"ל, במגמה לשחוק את הכוח ההתקפי העיקרי של צה"ל (השריון) ולגרום לצה"ל מספר גדול ככל האפשר של אבידות.

שיקולים ברמה הטקטית

ההכרח לצלוח את התעלה ולהשתלט על סוללת העפר — כאשר בשלבי הלחימה הראשונים יימצאו חיילי החי"ר בגדה המזרחית בלא סיוע צמוד של טנקים — הציג בפני המתכננים שורה של בעיות ושיקולים טקטיים, אשר התכנית אמורה היתה לתת להם את התשובה המתאימה. השיקולים הטקטיים החשובים ביותר היו כדלקמן (סדר הקדימות בהעמדה של המצ-רים):²²

- מציאת שיטה שתאפשר פריצה מהירה של סוללת העפר בגדה המזרחית כתנאי יסוד להפעלה תקינה של אמצעי צליחה וגישור התעלה.
- נטרול מתקני ההצתה של פני תעלת סואץ.
- צליחת התעלה על-ידי כוחות החי"ר והשתלטות על סוללת העפר.
- הקניית יכולת עמידה נ"ט לכוחות החי"ר עד לחבירת הטנקים.
- הבטחת יכולת פעולה חופשית למהנדסים בשלבים הראשוניים של הלחימה.
- שיתוק מקורות הירי בגדה המזרחית.
- ארגון מחדש של הכוחות לאחר הצליחה ולקראת המשך התקדמותם.

יחסי הכוחות במצב הפתיחה

ישראל

העוצמה הכוללת של כוחות היבשה של צה"ל לראשית ספטמבר 1973 הוערכה על-ידי מנהלת המודיעין הצבאי של מצרים, ככוללת את המסגרות שיפורטו בטבלה מס' 1. הצוות המתכנן יצא, ככל הנראה, מהנחת יסוד לפיה יעמוד מולם בראשית המתקפה הסד"כ של צה"ל, במסגרתו השלימו כוחות המילואים את התגייסותם ובכל מקרה נמצאים בשלב מתקדם של הגיוס. הערכת המודיעין המצרית את הפריסה המלאה של כוחות צה"ל בסיני, במצב בו תיפתח המלחמה, אינה מוכרת לכותב שורות אלה. תמונה חלקית נוכח לקבל ממסמכי השלל, לגבי עוצמת האויב הצפויה מול ארמיה 3,²³ כמצוין בטבלה מס' 2.

טבלה מס' 1 — עוצמת כוחות היבשה של צה"ל

הערות	גדודים נ"ט (טילים ותותחים)	גדודי ארטילריה (תותחים ומרגמות)	גדודי נח"ל, מיעוטים, מג"ב	חטיבות חי"ר	חטיבות צנחנים	חטיבות ממוכנות	גדודי טנקים עצמאיים	חטיבות משורינות	סוג הכוח
	9	20	21	3	2	2	4	5	סדיר
	6	17	1	12 ^c	1	4	2	5	מילואים
	15	37	22	15	3	6	6	10	סה"כ

טבלה מס' 2 — עוצמת הכוחות מול ארמיה 3

גדודים נ"ט (טילים ותותחים)	גדודי ארטילריה (תותחים ומרגמות)	גדודי טנקים עצמאיים	חטיבות משורינות	חטיבות חי"ר / צנחנים	חטיבות חי"ר וממוכנות	הדרג
1	10	2			1	טקטי ראשון
2			2		3	טקטי שני
1			1	(2 גדודי נח"ל)	1	עתודה אופרטיבית
		(2 פלוגות)	1	3		כוח בכוננות לפעולות סיכול
4	10	2 (ועוד 2 פלוגות)	4	3 (ועוד 2 גדודי נח"ל)	5	סה"כ

● משיתבהרו לאויב במהלך יום ה"ע" ועוד 1 ואילך, הכוונות של הכוחות המצריים, עלולים כוחות העתודה האופרטיבית והעתודה האסטרטגית להנחית התקפות נגד בעוצמה של לפחות חטיבה משורינת וחטיבה ממוכנת מול הגורות בהן השיגו הכוחות הצולחים את הצלחתם הגדולה ביותר. זאת, החל מבוקר יום ה"ע" ועוד 2.

חיל-האוויר

בסוף חודש ספטמבר 1973 העריך המודיעין המצרי את עוצמת חיל-האוויר הישראלי ב-490 מטוסי קרב, מהם כ-310 מטוסים חדישים (פנטום, סקיהוק, מיראז') ויתרם מטוסים ישנים (סופר-מיסטר, מיסטר, ווטור, אורגן, פוגה). כן הוערך שברשות חיל-האוויר 42 מטוסים ללא טייס (מל"ט), כ-80 מטוסים מסוגים שונים וכ-50 מטוסי הובלה שונים. מטוסי הקרב נחלקו בהתאם לייעודיהם ולמשימות הצפויות באופן הבא:

- 72 מטוסים ליירוט (מהם 47 מטוסים מיראז').
- 154 מטוסים לתקיפה (מהם 94 מטוסים פנטום).

ועוד 6-8 שעות להנחית התקפות נגד הכוחות שצלחו והתרכזו בראשי הגשר, בעוצמה של עד חטיבה משורינת ועוד חטיבה ממוכנת מול כל מאמץ צליחה דיביזיוני. זאת, במגמה להשמיד את הכוחות שהתרכזו בראשי הגשר ולהתייצב מחדש על קו המים. אפשר, כי התקפות נגד כנ"ל תונחתנה לכל אורך החזית החל מ"ש" ועוד 12 שעות.

● משייכשלו התקפות הנגד והאויב (קרי צה"ל) לא יצליח להשמיד את ראשי הגשר ולהתייצב מחדש על קו המים, הוערך כי כוחות צה"ל יסוגו, תוך ניהול קרב השהיה, וייערכו בקו הגנה מול הקו אליו יגיעו הכוחות התוקפים, כשהם ממשיכים בניסיונותיהם לכתר את ראשי הגשר. במקביל, יפרסו כוחות להגנת המעברים ההרריים. בו בזמן יקודמו כוחות העתודה האופרטיבית והאסטרטגית מאזורי הריכוז שלהם, וישלימו את ההכנות להנחתת מתקפת נגד. זאת, במטרה למנוע בעד הכוחות שצלחו לפרוץ החוצה, מתוך ראשי הגשר, או להתקדם לעבר המעברים.

- 252 מטוסים למשימות סיוע לכוחות קרקע (מהם 156 מטוסים סקייהוק).
- 13 מטוסים למשימות סיור וצילום (פנטום, מיראז', ווטור). הוערך, כי מתוך מטוסי קרב אלה יקצה חיל-האוויר 260—270 מטוסים לחזית המצרית; אלה מסוגלים לבצע 1,100—1,200 גיחות ביום הראשון לקרבות. כושר ההנחתה של חיל-האוויר במטס אחד הוערך בגודל חי"ר מתוגבר בגודל מרגמות כבדות 120 מ"מ; כושר ההצנחה במטס אחד הוערך בשני גדודים על גשם האורגני.

דרכי פעולה אפשריות

במסגרת הפעולות לסיכול ההכנות למתקפה, הוערך כי חיל-האוויר יפעיל את עיקר גיחות התקיפה נגד מערכת ההגנה האווירית שבמרחב התעלה, שדות תעופה, כוחות בשטחי כינוס ובשטחי ריכוז ונגד ריכוזים של אמצעי הצליחה והגישור. במסגרת זאת הוערך, כי פעילות חיל-האוויר תתנהל באופן רצוף בשעות האור ובלילה במגמה לשבש ולעכב את ההת-ארגנות מחדש של הכוחות.

בתגובה למתקפה מצרית אחרי שהחלה ובמהלכה, הוערך כי אם תושג הפתעה יתקוף חיל-האוויר בשעות הלילה את הכוחות באזורי הצליחה, כשהוא מפעיל לשם כך קבוצות קטנות של מטוסים. מאמץ התקיפה העיקרי צפוי החל משעות האור הרא-שונות של יום ה"ע" ועוד 1 ויופעל נגד שדות-התעופה, מערכת ההגנה האווירית שבקו החזית, הגשרים, הכוחות שכבר צלחו, ונגד הכוחות הנמנים על הדרג האופרטיבי השני. הוערך כי חיל-האוויר יקצה ביום הלחימה הראשון 400—450 גיחות לתקיפת יעדים כנ"ל במרחב ארמיה 2 וכ-250 גיחות במרחב ארמיה 3. אשר לסיוע לכוחות הקרקע, הוערך כי המאמץ העיקרי יופנה החל מבוקר יום ה"ע" ועוד 1 נגד כוחות הדרג האופרטיבי הראשון שהצליחו לצלוח ולהיאתחו בראשי הגשר ונגד כוחות ההגנה האווירית, המגינים עליהם.

חיל-הים

דומה כי המודיעין המצרי העריך שעיקר סד"כ ההנחתה של חיל-הים מרוכז בזירת הים האדום. מכל מקום, הוערך כי מאמץ ההנחתה צפוי באיזור סואץ ובאיזור ביר-עדיב.²⁶ הוערך כי סד"כ כלי השיט בים האדום כולל 3 טרפדות (מהן 2 מקולקלות), 6 סירות סיור, 15 סירות, "ברטרם", אניה נושאת גייסות, 3 אניות נחיתה בינוניות, 8 אסדות נחיתה בינוניות וקטנות ו-100 סירות גומי, "זודיאק" דגם 2. כושר הנחתה של יחידות חיל-הים (בזירה זו) הוערך באופן הבא: עד גדוד חי"ר ועוד פלוגת טנקים פחות מחלקה במשט ראשון; לאחר כיבוש ראש חוף ואבטחתו — שני גדודי חי"ר על גשם האורגני ועוד פלוגת טנקים פחות מחלקה ועוד גדוד שדה מתנייע.

מצרים

עוצמה כוללת (כוחות יבשה בלבד):

בפרוץ המלחמה כלל הסד"כ של כוחות היבשה את העוצבות ואת המפקדות העל-עוצבתיות הבאות (לא כולל כוחות הגנה אזורית ומשמר):

- מפקדות של שתי ארמיות.

- שתי דיביזיות משוריינות.
- 3 דיביזיות ממוכנות.
- 5 דיביזיות חי"ר.
- 3—5 חטיבות טנקים עצמאיות.²⁷
- 2 חטיבות ממוכנות עצמאיות.²⁸
- 4 חטיבות חי"ר עצמאיות.
- 3 חטיבות צנחנים.²⁹
- 24 גדודי קומנדו.²⁹

בסד"כ הפעיל של כוחות היבשה נכללו אמצעי הלחימה העי-קריים הבאים:

- כ-2,200 טנקים בינוניים.
- כ-2,900 נגמ"שים.
- כ-2,400 קנים ארטילריים.
- כ-800 מערכות שיגור טילים נ"ט.
- 12 משגרי רקטות קרקע-קרקע, "פרוג-7".
- 9 משגרי טילים קרקע-קרקע, "סקאד".

מתוך העוצמה הכוללת הנוכרת, נבנה הסד"כ למתקפה שכלל את שתי המפקדות של הארמיות ותחת פיקודן חמש דיביזיות חי"ר מוגברות, שתי דיביזיות משוריינות, שתי דיביזיות ממוכנות וכמחצית גדודי הקומנדו (סדר הכוחות המפורט ל"כתקפה — יובא בהמשך). הכוחות הנוותרים נחלקו בין אלה ש"נערכו במרחב פיקוד ים סוף לבין העתודה של המפקדה הכללית.

התכנית הכוללת של המתקפה

תכנית-אב למתקפה הוכנו במפקדה הכללית של הכוחות המזוינים, קרוב לודאי, בסמוך לסיומה של מלחמת ששת הימים, משנסתיים בקיץ 1968 שיקומם של הכוחות המזוינים. לפי גרסה אחת הוכנה המהדורה הראשונה של תכנית המתקפה — שלפי גרסתה האחרונה פעלו המצרים במלחמת אוקטובר — במחצית הראשונה של 1970.³⁰ מכל מקום, עם מינויו של אחמד אסמאעיל לתפקיד שר המלחמה והמפקד הכללי של הכוחות המזוינים (26 באוקטובר 1972) גערה רביזיה כוללת בתכנית. זאת, בכפוף לתפיסה החדשה של המלחמה ומטרותיה, כפי שהתגבשה אצל סאדאת בסמוך לאותו המועד. במהדורתה החדשה הושלם עיבוד התכנית במחצית הראשונה של ינואר 1973.³¹ בהקשר זה יש מקום לציין כי תיקונים אחרונים בתכנית נערכו במהלך השבוע שקדם למל-חמה. בין היתר היו אלה תיקונים אשר התחייבו מהקדמת שעת ה"ש" וקביעתה לשעה 1405 ביום 6 באוקטובר, כפי שסוכם בעת הביקור החטוף שקיים אחמד אסמאעיל בדמשק ב-3 באוקטובר 1973 (בהקדמת שעת ה"ש" נדון בהמשך).

תכנית המתקפה קבעה כיעד האופרטיבי את כיבוש המעברים המערביים בסיני, וכן, לפחות, את כיבוש החוף המזרחי של כפרץ סואץ. זאת, ע"י שתי ארמיות מוגברות בכוחות הנמנים על העתודה של המפקדה הכללית, ועוד כוח משימה עצמאי. לאחר השלמת הכיבוש, אמורות היו שתי הארמיות להתבסס להגנה מזרחית למעברים כפי המתואר במפה מס' 1.

- ארמיה 2: מצפץ (נחל-ים נ.צ. 516434, רשת סגולה³²) שבציר הצפוני; קו ג'בל-קדירה (נ.צ.מ. 504384) — — איזור גפגפה (רפידים) שבגזרה המרכזית.
- ארמיה 3: שדה התעופה אלמליז (רפידים) — — מזרחית

לג'בל אלג'די (נ.צ.מ. 516337) — צדר אלח'טאן
 (נ.צ.מ. 523324) — ראס אלג'נדי (נ.צ. 512303) —
 ראס סדר (נ.צ. 469275).

השגת היעד האופרטיבי אמורה היתה להתבצע בשלושה שלבים מערכתיים:

* שלב א': צליחת התעלה בחזית רחבה עם חמש דיביזיות מוגברות (הדרג האופרטיבי הראשון) וכיבוש ראש גשר צוּף בעומק 10-12 ק"מ. זאת, עד סוף יום ה"ע" ועוד 1. במסגרת שלב זה נקבע כי בשעות המאוחרות של יום ה"ע" ואילך, יוחפו מהים ויונחתו במסוקים כוחות קומנדו בחוף המזרחי של מפרץ סואץ, ישתלטו על הקטע ראס מלעב (נ.צ. 492231) — ראס שרתיב (נ.צ. 519172) ויאבטחו את הציר לתנועתה של חטיבה ממוכנת דרומה. זו אמורה היתה לעבור ביום ה"ע" ועוד 1 דרך ראש הגשר הדרומי (ראש הגשר של דיביזיית חי"ר 19), לכבוש את ראס מסלה (נ.צ. 462229), להשתלט על ראס סדר, להמשיך דרומה ולהעריך להגנה במרחק של 10 ק"מ דרומית לא-טור.³⁵

* שלב ב': שלב ביניים, אשר הוגדר בתכנית כ"עצירה אופרטיבית". שלב ביניים זה אמור היה לתת לכוחות של הדרג האופרטיבי הראשון את הזמן הדרוש להתארגן בראשי הגשר ולבלום ממערכים חפורים התקפות נגד של כוחות העתודה של צה"ל. במהלך שלב זה אמורים היו הכוחות של הדרג האופרטיבי השני לחצות את התעלה לקראת פיתוח השלב הבא של המתקפה. במסגרת זאת אמורות היו סוללות טילים קרקע-אוויר ניידות וניידות להצטרף לכוחות הנמצאים ממזרח לתעלה. משך הזמן שנקבע בתכנית לעצירה האופרטיבית אינו ידוע לכותב שורות אלה במדויק; נראה שאמור היה להיות פועל

יוצא של מידת ההצלחה שתושג בשבירת התקפות הנגד של צה"ל ושל קצב ההתארגנות של הכוחות בגדה המזרחית. עם זאת, אפשר גם כי נקבעו לו 7 ימים מתום שלב מערכתי א'³⁴. * שלב ג': כיבוש קו המעברים וייצוב קו הגנה מזרחית להם, על-ידי שתי דיביזיות משוריינות ועוד, לפחות, שתי דיביזיות ממוכנות (הדרג האופרטיבי השני) ובסיוע הכוחות של הדרג האופרטיבי הראשון. כיוון המאמץ העיקרי של המתקפה — פתחת רפידיים. זאת, תוך 4-5 ימים מהתחלת המתקפה במסגרת שלב זה.³⁵

סד"כ למתקפה

לפי התכנון אמור היה הסד"כ למתקפה לכלול את העוצבות העיקריות כפי שמובאות בטבלה מס' 3.

התכנית של שלב מערכתי א'

נתוני הקרקע של התעלה ומשמעויותיהם המבצעיים. גוסף לנתונים המשותפים לכל מכשול מים המשפיעים על דרך צליחתו — כמו רוחב המכשול, עומק המים ומהירות זרימתם, השפעת גאות ושפל על גובה פני המים ועוד — לתעלת סואץ כמה מאפיינים נוספים, אשר בהצטרפם יחד הפכו אותה למכשול מים יחיד במינו. להערכתם של המתכננים, היו נתוני הקרקע המיוחדים של התעלה ושל שתי גדותיה, להם גודעה המשמעות המבצעית החשובה ביותר על פעולת הצליחה, כדלקמן:

- מבנה הגדות של התעלה — מדרגות ושפתן עשויה אבן — אינו מאפשר עליה או ירידה של רכב/רק"מ אמפיבי בלא הכשרות הנדסיות מוקדמות.
- הסוללה שנבנתה לאורך הגדה המזרחית, המתרוממת לגובה

טבלה מס' 3 — סד"כ למתקפה

מפקדה על-עוצבתי/מאמץ	דרג אופרטיבי ראשון	דרג אופרטיבי שני
מאמץ עצמאי (?) לכיבוש המשולש: ק"מ 10 ("אורקל") — ג'סר אלחרש ("כתובה") — "טרקלין"	חטיבת חי"ר עצמאית 135 ועוד גדודי קומנדו	
ארמיה 2	1. דיביזיית חי"ר 18 ועוד ת"פ חטיבת טנקים עצמאית 15. 2. דיביזיית חי"ר 2 ועוד ת"פ חטיבת טנקים 24 (מדיביזיה ממוכנת 23). 3. דיביזיית חי"ר 16 ועוד ת"פ חטיבת טנקים 14 (מדיביזיה משוריינת 21). ³⁶	1. חטיבת טנקים עצמאית 15. ³⁸ 2. דיביזיה משוריינת 21. 3. דיביזיה ממוכנת 23.
ארמיה 3	1. דיביזיית חי"ר 7 ועוד ת"פ חטיבת טנקים עצמאית 25. 2. דיביזיית חי"ר 19 ועוד ת"פ חטיבת טנקים 22 (מדיביזיה ממוכנת 6). ³⁶ 3. חטיבה ממוכנת עצמאית 130.	1. דיביזיה משוריינת 4. 2. דיביזיה ממוכנת 6 (פחות חטיבה ממוכנת 1).
מאמץ לכיבוש ראס סדר — אלטור בפיקוד מפקדת ים-סוף.	1. חטיבה ממוכנת 1 (מדיביזיה ממוכנת 6). ³⁷ 2. חטיבת חי"ר ועוד גדודי קומנדו.	

- של 10—20 מטר מעל לשפת התעלה, מונעת צליחת רכב/ רק"מ אמפיבי לפני שנפרצו בה פרצות.
- קיומו של קו הגנה הכולל מעוזים חזקים ורמפות ירי לטנקים לאורך הגדה המזרחית ובעורפה הקרוב.
 - הצבת מכלים לנאפלים וחומרים דליקים לאורך הגדה המזרחית, מאפשרת לאויב להבעיר את מי התעלה במגמה לעצור את צליחת הכוחות המסתערים.³⁹
- המתכננים הצביעו על המשמעות המבצעית הבאות, אשר נובעות מהנתונים הנ"ל, כבעלות ההשלכות החשובות ביותר על צליחת התעלה:
- יחידות חי"ר מסוגלות לצלוח את התעלה בסירות הסת-ערות — כשהן נושאות אתן נשק אישי, תחמושת וציוד אחר בהתאם לכושר המעמס של הסירות — ולטפס על סוללת העפר.
 - רכב/רק"מ אמפיבי אינו מסוגל לחצות את התעלה, אלא לאחר פתיחת פרצות בסוללת העפר שבגדה המזרחית, הכשרת ירידות למים ועלויות מהמים, והכשרת מזחים בשתי הגדות, פעולה אשר הוערך כי תסתיים לא לפני 7—9 שעות מהתחלת ההתקפה.
 - מעבורות להעברת כוחות חי"ר תוכלנה לפעול אחרי פתיחת פרצות בסוללת העפר והכנת מזחים בגדה הקרובה, זאת לא לפני „ש" ועוד 2 שעות.
 - מעבורות ודוברות נושאות רכב, רק"מ וארטילריה כבדה תוכלנה לפעול אחרי הכנת מזחים והכשרת עליות מהמים בגדה הרחוקה, זאת לא לפני „ש" ועוד 5—7 שעות.
 - מעבר רק"מ ורכב כבד אחר על גשרים לאחר השלמת בנייתם, לא לפני „ש" ועוד 7—9 שעות.
- המסקנה המצטברת מנתוני הקרקע ומשמעותיותיהם המבצעיים היתה שכוחות החי"ר, אשר אמורים לצלוח בגלים הראשונים, להשתלט על סוללת העפר וליצור את התנאים הדרושים לעבו-דתם של המהנדסים, עלולים למצוא עצמם בראשי הגשר בלא טנקים ובלא ארטילריה נ"ט במשך לפחות 7 השעות הראשונות מהתחלת הלחימה, ובאופן זה להימצא חשופים מול יחידות השריון של צה"ל. הגנה נ"ט של הכוחות בשעות אלה נתפסה כקריטית, שכן העדרה עלול לחרוץ את גורל הצליחה כולה. תכנית סדר הצליחה נועדה, בעיקרה, לפתור בעיה זו.

בניין הכוח לצליחה

- במגמה להתגבר על מכלול הבעיות שנוצרו כתוצאה מהנתונים הקרקעיים של התעלה — שחייבו משך זמן ארוך, יחסית, להכשרות ההנדסיות של שתי הגדות ולפריצת סוללת העפר כתנאי מוקדם לגישור התעלה — עובדה תוכנית מפורטת לארגון הכוח לצליחה בגלים עוקבים. תכנית זו התבססה על כמה עקרונות:
- א. נשמר העיקרון של ארגון הכוח בכל הרמות בשני דרגים
 - ב. דיביזיית החי"ר המוגברת⁴⁰ חולקה לשלב הצליחה לשתי קבוצות עיקריות:
 - כוחות החי"ר ואתם נשק מסייע יחידתי וטילים נ"ט גיש-אים הצולחים בסירות הסתערות ובמעבורות.
 - טנקים, ארטילריה ודרגים הצולחים במעבורות ובגשרים.
 - ג. ארגון הכוחות הנמנים על הקבוצה הראשונה לצליחה בגלים עוקבים, כמצוין בטבלה מס' 4.

ד. ארגון צליחת הכוחות, הנמנים על הקבוצה השנייה: קבוצת הכוחות השנייה כללה, כנזכר, את גדודי/חטיבת הטנקים, יחידות ואגדי ארטילריה, גורמי סיוע נוספים ודרגים. לצורך מעבר התעלה, חולקו כוחות אלה לשש קבוצות משנה, כאשר הגשרים מהווים להם את אמצעי הצליחה העיקרי, כמצוין בטבלה מס' 5.

הקצאת אמצעי צליחה והכשרת נקודות

צליחה וגישור

- במגמה לאפשר לדיביזיית החי"ר המוגברת לצלוח באופן שוטף, בהתאם לסדר הצליחה שפורט לעיל, אמורה היתה כל אחת מהדיביזיות לקבל את אמצעי הצליחה הבאים:⁴³
- 144 סירות הסתערות D.L-10 (לכל חטיבה המהווה את הדרג הטקטי הראשון הוקצו 72 סירות — 18 סירות לכל פלוגה הצולחת בדרג ראשון, 36 סירות לכל גדוד בדרג הראשון).
 - 2 גשרים למעבר חי"ר — סיוע בהעברת גדודי החי"ר של החטיבה הממוכנת, הנמנית על הדרג הטקטי השני.
 - 12 משאיות אמפיביות (4 משאיות P.T.S. ועוד 8 משאיות K-61).
 - 6 דוברות 50 טון T.P.P. (כל דוברת מסוגלת להעביר טנק בינוני אחד).
 - 2 גשרים למעבר רק"מ.
 - גשר 4 טון — מיועד בעיקרו להוות גשר דמה להטעיה, אולם ניתן להעביר עליו, במקרה הצורך, גם כלי רכב במעמס של עד 3.5 טון.
- להפעלה תקינה של אמצעים אלה, צריך היה להכשיר בכל גזרת צליחה דיביזיונית נקודות צליחה וגישור (למעט נקודות צליחה לסירות ההסתערות, אשר לא היו חייבות בהכשרה הנדסית מוקדמת) הניתנות בטבלה מס' 6.
- בהנחה, כי לכל דיביזיית חי"ר מוגברת אכן יוקצו אמצעי הצליחה בכמויות שפורטו לעיל והכשרת נקודות הצליחה והגישור תיעשה בלא תקלות בלתי צפויות, הוערך כי כוחות החי"ר של הדיביזיה יוכלו לצלוח את התעלה תוך 3 שעות מ„ש“; הטנקים, הארטילריה, הדרגים והרכב האחר — תוך 4—5 שעות ממועד השלמת הכשרתן של נקודות הצליחה והגישור. (כאמור, תושלם הכשרתן לא לפני 7—9 שעות מ„ש“).

פירוט התכנית המבצעית של שלב מערכתי א'

- בכל המקורות שברשותנו, למעט אחד,⁴⁵ הוגדרה שעת ה„ש“ כ„אור אחרון של היום הראשון למבצעים“, או „לפני האור האחרון“ וכו'.⁴⁶ (אור אחרון — היינו, אור אחרון אוירי). יתרה מזו, בהתאם לתכנון המקורי שאפו המצרים כי „הפעולות העיקריות של הצליחה תבוצענה בחשיכה“. בהסבירם אחרי המלחמה את עמדתם לגבי שעת ה„ש“, הצביעו המפקדים המצריים בעיקר על העובדה, כי „ש“ בסמוך לאור אחרון
- * „ש“ במבצע הצליחה הוא המועד בו עוזבות הסירות הראשונות של הכוחות המסתערים את הגדה הקרובה (במצב שלפנינו, הגדה הקרובה היא הגדה המערבית).
- ** היום הראשון של המבצעים מכונה על-ידי המצרים כ„ע“1, ואילו המינוח המקובל בצה"ל הוא יום ה„ע“. למרות הכינוי השונה, הרי במגמה ליצור אחידות בהגדרות ובמונחים בחרנו לאמץ במאמר זה את המינוח המקובל בצה"ל.

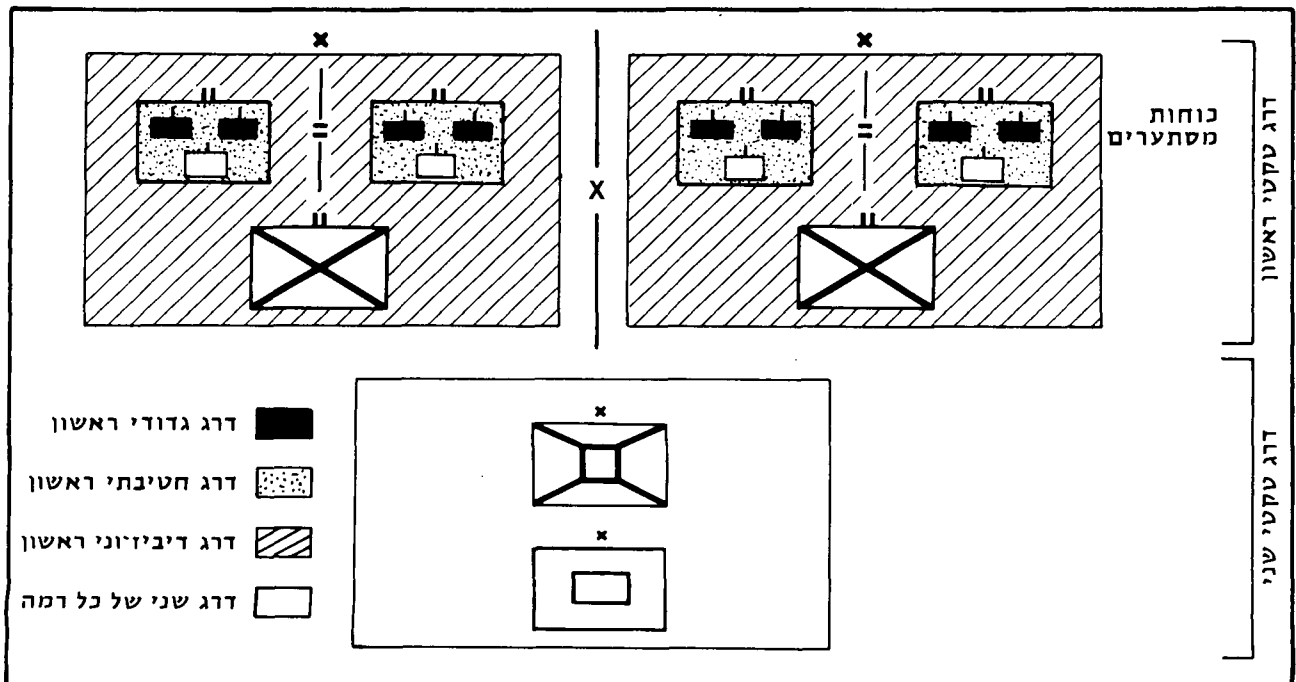
טבלה מס' 4 — ארגון הכוחות הנמנים על הקבוצה הראשונה לצליחה בגלים עוקבים

הגל	עזיבת הגדה הקרובה	הגעה לגדה הרחוקה	לוח זמנים		אמצעי לחימה, תחמושת
			מועד השלמת ההתארגנות בגדה הרחוקה	הרכב הכוח הצולח	
ראשון	"ש"	"ש"	"ש" ועוד 6 דקות	1. הכוחות המסתערים של גדודי הדרג הראשון של חטיבות הדרג הטקטי הראשון. 2. חוליות של קומנדו. 3. חוליות האיכון והתצפית של פלוגת המרגמות (82 מ"מ) הגדודית. 4. חוליות האיכון והתצפית של פלוגת המרגמות (120 מ"מ) החטיבתית ושל גדודי אגד הארטילרי החטיבתית.	מערכות שיגור טילים נ"ט, סאגר".
שני	"ש" ועוד 12 דקות	"ש" ועוד 18 דקות	"ש" ועוד 33 עד 40 דקות	1. פלוגות הדרג השני והחפ"קים הגדודיים של חטיבות הדרג הטקטי הראשון. 2. פלוגות טילים נ"ט, סאגר" נישאים מתוך גדוד הטילים, שצורף לכל דיבזיה. 3. חפ"קים וחוליות איכון ותצפית של גדודי ארטילריה.	24 מערכות שיגור טילים נ"ט, סאגר" נישאים; עם כל מערכת 3 או 4 טילים.
שלישי	"ש" ועוד 24 דקות	"ש" ועוד 30 דקות	"ש" ועוד 45 דקות	פלוגות הנשק המסייע של גדודי החי"ר של הדרג הראשון.	בכל גדוד חי"ר: 1. 4 תול"רים ב-10 עם 9 פצצות לכל תול"ר. 2. 6 תול"רים ב-11 עם 5 פצצות לכל תול"ר. 3. 6 מרגמות 82 מ"מ עם 12 פצצות לכל מרגמה. 4. 4 מק"כים נ"מ 12.7 מ"מ עם 150 כדורים לכל מק"כ.
רביעי	"ש" ועוד 41 דקות	"ש" ועוד 47 דקות	"ש" ועוד 60 דקות	השלמת מנת התחמושת לנשק המסייע היחידתי, מתוך עתודת התחמושת הנמצאת ברמת הגדודים.	עבור כל כלי נשק: 1. 4 טילים לכל מערכת שיגור טילים נ"ט, סאגר" נישאים. 2. 20 פצצות לכל תול"ר ב-10. 3. 8 פצצות לכל תול"ר ב-11. 4. 30 פצצות לכל מרגמה 82 מ"מ. 5. 520 כדורים לכל מק"כ נ"מ.

לוח זמנים

הגל	עזיבת הגדה הקרובה	הגעה לגדה הרחוקה	מועד השלמת ההתארגנות בגדה הרחוקה	הרכב הכוח הצולח	אמצעי לחימה, תחמושת
גלים 5-8	"ש", ועוד 55 דקות (משוער) ⁴¹	"ש", ועוד 110 דקות (משוער)		1. גדודי הדרג השני של חטיבות הדרג הטקטי הראשון. 2. חפ"קים של חטיבות הדרג הטקטי הראשון (בגלים 5, 6). 3. הפלוגה השלישית של טילים נ"ט, "סאגר" נישאים, מגדוד הטילים שצורף לכל דיביזיה. 4. חפ"קים של דיביזיות הדרג האופרטיבי הראשון (בגלים 7, 8). 5. מפקדות הארטילריה של האגדים הדיביזיוניים. 6. חוליות איכון ותצפית של האגדים הארטילריים של הארמיה.	12 מערכות שיגור של טילים נ"ט, "סאגר" נישאים.

גלים 9-12	"ש", ועוד 110 דקות	"ש", ועוד 145 דקות (משוער)		1. גדודי הדרג הראשון של חטיבת הדרג הטקטי השני (בגלים 9, 10). 2. חפ"ק של החטיבה הממוכנת הנמנית על הדרג הטקטי השני (בגלים 9, 10). 3. גדודי הדרג השני של החטיבה הממוכנת הנמנית על הדרג הטקטי השני (בגלים 11, 12).	בשק מסייע גדודי כמו הגדודים של חטיבות הדרג הטקטי הראשון.

ארגון דיביזיית חי"ר מוגברת בשני דרגים

טבלה מס' 5 — ארגון צליחת הכוחות הנמנים על הקבוצה השנייה

קבוצת משנה	לוח הזמנים של הצליחה	הרכב הכוח הצולח
ראשונה	„ש” ועוד 7 שעות עד „ש” ועוד 10 שעות.	1. גדודי הטנקים האורגניים של דיביזיית החי"ר. 2. אמצעים נ"ט נגד רימונים (תותחים 85 מ"מ של הפלוגות נ"ט החטיבתיות ושל הגדוד הדיביזיוני) ומתנייעים (טילים נ"ט „סאגר” ו„שמל”, תול"רים ב-11 מותקנים על שריוניות או גיפים). 3. פלוגות המרגמות 120 מ"מ של חטיבות החי"ר. 4. רק"שים ורכב לפריסת קשר קווי. 5. השלמת מנת התחמושת של המק"כים נ"מ ושל פלוגות הלהבירים.
שנייה	„ש” ועוד 10 שעות עד „ש” ועוד 11 שעות.	1. גדודי ארטילריית שדה ובינונית, עם יחידת אש אחת לכל גדוד. 2. מכוניות עמוסות תחמושת להשלמת יחידת אש אחת לכל היחידות, אשר צלחו במסגרת הקבוצה הראשונה.
שלישית	„ש” ועוד 11 שעות עד „ש” ועוד 12.5 שעות.	חטיבת הטנקים הבינוניים, שצורפה לכל אחת מדיביזיות החי"ר. ⁴²
רביעית	„ש” ועוד 12.5 שעות עד „ש” ועוד 13 שעות.	דרגים מנהלתיים גדודיים.
חמישית	„ש” ועוד 13 שעות עד „ש” ועוד 13.5 שעות.	דרגים מנהלתיים חטיבתיים.
שישית	„ש” ועוד 13.5 שעות עד „ש” ועוד 15 שעות.	דרגים מנהלתיים דיביזיוניים.
		● גישור התעלה והעברת הטנקים של חטיבות החי"ר וחטיבות הדרג הטקטי השני בחסות החשיכה. באופן זה תתאפשר ההתייצבות של כל כוחות הדרג האופרטיבי הראשון עם אור ראשון בראשי הגשר הדיביזיוניים, נכונים לבלום את התקפות הנגד של כוחות הדרג הטקטי השני של צה"ל. באף לא אחד מהמקורות מצאנו סימוכין ל„ש” כמועד בו פרצה המלחמה בפועל — שעה 1405. קרוב לוודאי שיש בכך משום אישור לדבריו של אחמד אסמאעיל עלי, אחרי המלחמה, לפיהם סוכמה שעת ה„ש” סופית רק בעת הביקור שערך בסוריה ב-3 באוקטובר 1973. זאת, כפשרה בין עמדתם של הסורים שדגלו בפתיחת המלחמה בשעות האור הראשונות, לבין עמדתם של המצרים שצידדו ב„ש” מאוחר, כפי שהדבר אכן מוצא את ביטוי במקורות הרבים.⁴⁶ לא ניתן להצביע בבירור על שינויים משמעותיים שחלו בעקבות הקדמת שעת ה„ש” במתקפה כפי שבוצעה בפועל בחזית התעלה בהשואה לתכנית. ביצוע שלב מערכתי א' נחלק לפי התכנית לשלושה שלבי משנה (ראה מפה מס' 2): ● כיבוש ראשי גשר בעומק של כ-3 ק"מ עד „ש” ועוד 3-4 שעות (המשימה הישירה של הדיביזיות).
		● היה מאפשר להם לתקוף כשהשמש מאחוריהם ומול עיניהם של המגינים, חיילי צה"ל. אולם, נימוק זה הוא פשטני במידה רבה ואינו ממצה, להערכתנו, את המכלול המלא של השיקולים שעמדו בפני המתכננים. מקורם של אלה בניתוחם-הם את יחסי הכוחות על כל מרכיביהם, עליהם נוספו הנתונים הקרקעיים המיוחדים של התעלה. דומה, כי בקבעם את שעת ה„ש” לשעות אחה"צ המאוחרות, חשבו המתכננים להשיג את היתרונות הבאים: ● כוחות האויר המצריים יוכלו לתקוף באור אחרון אוירי מטרות בעומק האופרטיבי של סיני; לעומת זאת לא יאפ- שר ה„ש” המאוחר לחיל-האויר הישראלי לתת ביטוי מלא לעוצמתו, אלא בבוקר יום ה„ע” ועוד 1. כתוצאה מכך, כך קיוו המתכננים, יוכל השלב העיקרי של הצליחה ושל גישור התעלה להתנהל תוך הפרעה מוגבלת בלבד מצד חיל-האויר. ● הצליחה של הכוחות המסתערים, כיבוש סוללת העפר והתחלת עבודות ההכשרה ההנדסית בשעות האור האח- רוניות.

טבלה מס' 6 — נקודות צליחה וגישור בגזרת צליחה דיביזיונית

סוג נקודת הצליחה/גישור	מספר נקודות הצליחה בכל גזרה דיביזיונית	מספר הכלים הפועלים בכל נקודת צליחה	מספר הסכבים בשעה	הספק כל נקודת צליחה/גישור בשעה
נקודת צליחה למשאיות אמפיביות	4	1 משאית P.T.S. 2 משאיות K-61	3	P.T.S.: 3 משאיות גאז-63 עמוסות K-61: 6 גיפים עמוסים.
נקודת צליחה לדוברות 50 טון	3	2	2	4 טנקים בינוניים או אחד מהבאים: 8-10 משאיות עמוסות 4 תותחים עם גרורים 16 גיפים עמוסים.
נקודת צליחה לדוברות 96 טון	(1)	2	2	8 טנקים בינוניים או אחד מהבאים: 16-18 משאיות עמוסות 8 תותחים עם גרורים 32 גיפים עמוסים.
נקודת גישור של גשר כבד	2	1		גשר P.M.P.: 240 טנקים או 300-400 כלי רכב. גשר T.P.P.: 120 טנקים או 200 כלי-רכב.
נקודת גישור לגשר 4 טון (דמה)	1	1		60 כלי רכב קלים.
נקודת גישור לגשר חי"ר	(2)	1		
נקודת צליחה רורבית	1			
סה"כ מספר נקודות הצליחה/גישור	11 (14)			

טבלה מס' 7 — תכנון הקצאת אמצעי צליחה וגישור לשתי דיביזיות חי"ר

סוג נקודות הצליחה/גישור	ארמיה 2/גזרת דיביזיית חי"ר 16			ארמיה 3/גזרת דיביזיית חי"ר 19		
	מספר נקודות הצליחה/הגישור	מספר הכלים הפועלים בכל נקודת צליחה/גישור	סה"כ מספר אמצעי הצליחה/הגישור	מספר נקודות הצליחה/הגישור	מספר הכלים הפועלים בכל נקודת צליחה/גישור	סה"כ מספר אמצעי הצליחה/הגישור
משאיות אמפיביות	4	3	12	5	3	15
מעבורות מתנייעות G.S.P.	2	2	4	2	3	6
דוברות 50 טון (T.P.P.)	5	2	10	—	—	—
דוברות 96 טון (ביילי)	—	—	—	4	2	8
גשר 60 טון (P.M.P.)	1	1	1	—	—	—
גשר 50 טון	1	1 (T.P.P.)	1	1	1 (ביילי)	1
גשר 25 טון	—	—	—	1	1	1
גשר חי"ר	(2)	1	2	?	?	?
גשר דמה (4 טון)	1	1	1	1	1	1
נקודות צליחה רורביות	2			2		
סה"כ בגזרת דיביזיית חי"ר	16 (18)			16		

- העברת הדרג הטקטי השני והעמקת ראשי הגשר הדיביזיוני-ניים לכדי 8-10 ק"מ עד אור ראשון של יום ה"ע" ועוד 1 (משימת הקרב של הדיביזיות).
- איחוד ראשי הגשר הדיביזיוניים לשני ראשי גשר ארמיו-ניים בעומק של 10-12 ק"מ עד תום יום ה"ע" ועוד 1 (המשימה הישירה של הארמיות).⁴⁷

שלב משנה א'

בחסות מכת הפתיחה האוירית על יעדים בעומק האופרטיבי והטקטי שבסיני ואש ריכוך ארטילרית, החל מ"ש" פחות 15 דקות ועד "ש" ועוד 38 דקות,⁴⁸ אמורים הכוחות המסתערים של הדרג הגדודי הראשון מחטיבת הדרג הטקטי הראשון, לצ-לוח בחזית רחבה את התעלה בסירות הסתערות, להיאחו בגדה הרחוקה ברווחים שבין המעוזים ולפתוח בלחימה לכיבוש סוללת העפר.⁴⁹ הכוחות המסתערים כללו, נוסף לפלוגות החי"ר, חוליות צייד טנקים ויחידות קומנדו. אלה לא נועדו להשתתף בלחימה אלא לעבור את הסוללה ולהציב מארבים נ"ט בעומק הטקטי על הצירים אשר הוערך, כי העתודות הקרובות של צה"ל ינועו בהם לעבור התעלה (פירוט - להלן).

לאחר האחוותם של הכוחות המסתערים בסוללה, יצלחו הכוחות העיקריים של הדרג הטקטי הראשון בגלים עוקבים את התעלה, בגזרת צליחה דיביזיונית שרוחבה 6-7 ק"מ, ויכבשו עד "ש" ועוד 3-4 שעות ראש גשר בעומק של כ-3 ק"מ. זאת, תוך בלימת התקפות נגד של עתודות הדרג הראשון שהוערך כי תונחנה החל מ"ש" ועוד 1-2 שעות. בכך תושג המשימה הישירה של הדיביזיות.

במקביל ללחימה לכיבוש ראשי הגשר, יחלו יחידות ההנדסה בפריצת פרצות בסוללת העפר, בהכשרת העליות מהמים בגדה הרחוקה ובשיפור הירידות בגדה הקרובה. כן יחלו בהרכבת הדוברות והגשרים בסמוך לגדה הקרובה.⁵⁰ החל מ"ש" ועוד כ-2 שעות ועד "ש" ועוד 3-4 שעות, תצלחנה החטיבות הממוכנות של דיביזיות החי"ר בלא הנגמ"שים שלהן (החטיבות נמנות על הדרג הטקטי השני). עד לסיומו של שלב משנה זה, תהווה את הדרג השני של הדיביזיות בגדה המזרחית.

במצב זה, בו השלימו כוחות החי"ר את צליחת התעלה, ייפסק זמנית, המשך התקדמותם. הכוחות ייערכו להגנה במקומותיהם עד להצטרפות הטנקים וגדודי הארטילריה האורגניים של חטיבת החי"ר, אשר צליחתם תוכננה לשלב ביניים ב. כנוצר, היו המתכננים מודעים לכך שכוחות החי"ר יימצאו בראשי הגשר בלא טנקים במשך 7 השעות הראשונות, לפחות, מהתחלת הלחימה, ולכן עלולים להיות חשופים ליחידות השריון של צה"ל. הגנה נ"ט של הכוחות בשעות אלה נתפסה כקריטי, שכן העדרה עלול לתרוץ את גורל הצליחה כולה. המתכננים קיוו לפתור בעיה זו על-ידי שילוב של הדרכים הבאות:

- כוחות חי"ר מתוגברים באמצעים נ"ט מתוך דיביזיות החי"ר, אמורים היו להיות מונחתים במסוקים מאחורי כביש התעלה, ולפעול כקו עצירה נ"ט וכצידי טנקים על צירי ההתקדמות המשוערים של העתודות הטקטיות הקרובות המרוכזות בתעוזים.⁵¹
- כל אחת מדיביזיות החי"ר קיבלה תחת פיקוד גדוד קומנדו מתוך מג'מועות הקומנדו של הארמיה.⁵² תוכנן כי גדודי

קומנדו אלה יצלחו בסירות את התעלה יחד עם הגלים הראשונים, ויפעלו בעומק הטקטי במרחק של עד כ-15 ק"מ ממזרח לתעלה. משימתם הוגדרה בלשון הבאה: „לאבטח את הפעילות של כוחות הדרג הראשון הלוחמים נגד המעוזים, ולנתק את המעוזים מהעתודות המקומיות והעתודות הטקטיות הקרובות, במיוחד מהטנקים". זאת, על-ידי פעולה בחוליות נגד מפקדות, עמדות ארטילריות ארוכות הטווח, מתקני ההצתה של פני התעלה ומערכת הקשר הקוי. כן יציבו מארבים וינחו מוקשים על צירי ההתקדמות המשוערים של כוחות העתודה.

● במרחב של כל אחת משתי הארמיות ובחוף המזרחי של מפרץ סואץ אמורות היו לפעול מג'מועות קומנדו הנמנות על העתודה של המפקדה הכללית של הכוחות המזוינים. תוכנן כי גדודי הקומנדו של המג'מועות יונחתו במסוקים בליל יום ה"ע"/יום ה"ע" ועוד 1 בפתחים המערביים של המעברים ההרריים, בשטחים שולטים על ציר הכביש הצפוני, הכביש המרכזי והציר לאורך החוף המזרחי של מפרץ סואץ. כוחות הקומנדו, יחד עם כוחות אחרים שאמורים היו לחבור אליהם, ישארו במקומם עד "ש" ועוד 18 שעות, ובכל מקרה יוכלו לעזוב את מקומם רק באישור המפקדה הכללית של הכוחות המזוינים.⁵³ משימתם הוגדרה כ,מאמץ לשבש את ההתקדמות של כוחות הנמנים על הדרג הטקטי השני, תוך הסבת מספר מירבי של אבידות במיוחד לכוחות השריון". זאת, במטרה לסייע לכוחות שתי הארמיות להשתלט במהירות על ראשי הגשר ולמנוע התערבות מוקדמת של כוחות הדרג הטקטי השני, בטרם יספיקו הכוחות הצולחים להתבצר בעמדותיהם בראשי הגשר.⁵⁴

● נקבעה קדימה גבוהה להעברת היחידות נ"ט של כוחות החי"ר אל הגדה המזרחית במהלך שלוש השעות הראשונות של המלחמה. להלן סדר הצבר הנשק נ"ט בכל גזרה דיביזיונית בגדה המזרחית כפי שנקבע בתכנון:

הזמן	מרג"ט ר.פ.ג.י.7	תול"ר ב"10	תול"ר ב"11	טילים נ"ט נישאים
"ש" ועוד 60 דקות	140	34	24	24
"ש" ועוד 120 דקות	292	42	36	48
"ש" ועוד 180 דקות	314	54	54	48

● ירי של טנקים, תותחים נ"ט וטילים נ"ט מהרמפות שנבנו במיוחד למטרה זאת, בסוללת העפר שבגדה המערבית.⁵⁵

שלב משנה ב'

החל מ"ש" ועוד 7 שעות ועד "ש" ועוד 10 שעות - העברת גדודי הטנקים ופלוגות המרגמות 120 מ"מ של חטיבות החי"ר (הדרג הטקטי הראשון) במעבורות ועל הגשרים מהירי ההקמה. החל מ"ש" ועוד 10.5 עד 11 שעות, ועד "ש" ועוד 17 שעות - לחימה להרחבת כל אחד מראשי הגשר הדיביזיוניים לכדי 16 ק"מ והעמקתו לכי-8 ק"מ על-ידי החטיבה הממוכנת (הדרג הטקטי השני) וגדודי הטנקים של חטיבות החי"ר ובסיוע חטיבות החי"ר של הדרג הטקטי הראשון. בכך תושג המשימה הבאה של הדיביזיות.

טבלה מס' 8 — לוח זמנים מרוכז לפי התכנית של שלב מערכתי א' (אירועים עיקריים של הצליחה והלהימה לכינוש ראש הגשר)

הערות	סיום	לוח זמנים	התחלה	ת א י ר ע
עם המחלת אש הארטילרית — צליחת החוליות הראשונות של צייד טנקים וכניסת למים של חטיבה מזוכנת עצמאית 130 באיור שלופה.	ש"י, ועוד 15 דקות	ש"י, פחות 15 דקות	ש"י, פחות 15 דקות	מכה פוחתת מהאיור
	ש"י, ועוד 38 דקות	ש"י, פחות 15 דקות	ש"י, פחות 15 דקות	ריכוך וסיוע ארטילרי
	ש"י, ועוד 6 דקות	ש"י, "	ש"י, "	צליחת הגל הראשון של הכוחות המסתערים
	ש"י, ועוד כ-60 דקות	ש"י, ועוד 12 דקות	ש"י, ועוד 12 דקות	צליחת גדרדי הדרג הראשון של חטיבות הדרג הטקטי הראשון
	ש"י, ועוד 110 דקות	ש"י, ועוד 60 דקות	ש"י, ועוד 60 דקות	צליחת החפ"קים של חטיבות הדרג הטקטי הראשון
	ש"י, ועוד 6 שעות	ש"י, ועוד 60 דקות	ש"י, ועוד 60 דקות	צליחת גדרדי הדרג השני של חטיבות הדרג הטקטי הראשון
	ש"י, ועוד 2 שעות	ש"י, ועוד 90 דקות	ש"י, ועוד 90 דקות	פתיחת פרוצט בסוללת העפר שבגדה המזרחית
הנחת גדרדי הקומנדו ממסוקים — ש"י, ועוד 3—4 שעות (משוער)	ש"י, ועוד 4—3 שעות	ש"י, ועוד כ-120 דקות	ש"י, ועוד כ-120 דקות	צליחת החטיבה המזוכנת של הדרג הטקטי השני
המשימה הישירה של הדיביזיות	ש"י, ועוד 4—3 שעות	ש"י, ועוד 2 שעות	ש"י, ועוד 2 שעות	השלמת בניית גשרים למעבר ח"י"ר
גשרים P.M.P.	ש"י, ועוד 6 שעות	ש"י, ועוד 2 שעות	ש"י, ועוד 2 שעות	הרכבת דוברות ומעבורות
גשרים I.P.P. וביילי	ש"י, ועוד 7 שעות	ש"י, ועוד 7 שעות	ש"י, ועוד 7 שעות	השלמת בניית גשרים מהורי הקמה למעבר רק"מ
לפי המועד שתוכנן למעבר חטיבת הטנקים, החבירה לדיביזיות ח"י"ר 7	ש"י, ועוד 9 שעות	ש"י, ועוד 7 שעות	ש"י, ועוד 7 שעות	מעבר גדרדי הטנקים של דיביזיות הח"י"ר
המשימה הנאה של הדיביזיות	ש"י, ועוד 17—18 שעות	ש"י, ועוד 11 שעות	ש"י, ועוד 11 שעות	השלמת בניית גשרים כבדים אחרים למעבר רק"מ
המשימה הישירה של הארמונות	סוף יום ת, ע"י ועוד 1	ש"י, ועוד 11 שעות	ש"י, ועוד 11 שעות	החלת מעבר חטיבת הטנקים, החבירה לכל דיביזיות הח"י"ר
				שלב משנה ב' בכיבוש ראש הגשר
				השלמת שלב מערכתי א'

במקביל ללחימה להרחבת ראשי הגשר והעמקתם, יועברו החל מ"ש" ועוד 11 שעות חטיבת הטנקים (הדרג הטקטי השני) ⁵⁶ וגדודי הארטילריה של הדיביזיות. המגמה היתה שכל הכוחות הנמנים על הדרג האופרטיבי הראשון, כולל הטנקים והסיוע, ישלימו את מעבר התעלה ואת היערכותם בראשי הגשר במשך ליל יום ה"ע"/יום ה"ע" ועוד 1.

החל מאור ראשון של יום ה"ע" ועוד 1, יימצאו הכוחות בראשי הגשר בכוננות לבלום את התקפות הנגד של כוחות הדרג הטקטי השני של צה"ל. משייבלמו וייהדפו התקפות הנגד, ירחיבו עוצבות הדרג הטקטי השני (חטיבת הטנקים והחטיבה הממוכנת של כל אחת מהדיביזיות) במהלך יום ה"ע" ועוד 1 את בסיסי ראשי הגשר עד לכדי 16—20 ק"מ ויעמיקו אותם לכדי 8—10 ק"מ. בכך תושג משימת הקרב של הדיביזיות. במסגרת שלב ביניים זה, ייכבשו גם כל המעוזים, אשר לא הותקפו בשלב הביניים הקודם. ⁵⁷

שלב משנה ג'

שלב משנה זה הוא המשך ישיר וניצול ההצלחה שהושגה בשלב משנה ב'. תוכנו כי במהלך שלב משנה ג' יאוחדו עד לסוף יום ה"ע" ועוד 1, ראשי הגשר הדיביזיוניים לשני ראשי גשר ארמיוניים רצופים בעומק של 10—12 ק"מ. בכך תושג המשימה הסופית של הדיביזיות, שהיא המשימה הישירה של הארמיות במסגרת שלב מערכתי א'.

הכוחות יתארגנו להגנה בראשי הגשר הארמיוניים, כשהם ערוכים בדרג אחד ועתודה. ⁵⁸ הכוחות יהיו בכוננות לבלום את התקפות הנגד של העתודה האופרטיבית (אפשר בשילוב עם העתודה האסטרטגית, אם זו תופנה לחזית התעלה) של צה"ל, אשר הוערך כי הן צפויות החל מאור ראשון של יום ה"ע" ועוד 2. בו בזמן ישמרו הכוחות שעדיין לא צלחו — היינו הדרג האופרטיבי השני וכוחות נוספים, דוגמת חטיבות הגנה מרחבית — „על יציבות ההגנה ממערב לתעלה". כן הוקצו כוחות לסגירת „התפר" שנוצר בין שני ראשי הגשר הארמיוניים. ⁵⁹

בסיום שלב מערכתי א' אמורה היתה להיווצר בשטח תמונת המצב הבאה:

- ראש גשר של דיביזיית חי"ר 18 מוגברת ועוד חטיבת חי"ר עצמאית 135: איזור קנטרה — פורט פואד — „בודפשט". ⁶⁰
- ראש גשר של ארמיה 2: מאיזור האי אלבלח ועד דרומה לדוורסואר.
- ראש גשר של ארמיה 3: מדרום האגם המר הגדול ועד לראס סדר.
- כוח משימה בפיקוד מפקדת ים סוף: החוף המזרחי של מפרץ סואץ מראס סדר ועד 10 ק"מ דרומית לאלטור.
- לוח הזמנים המרוכז, לפי התכנית של שלב מערכתי א' — ראה בטבלה מס' 8.

הסדר"כ בשלב מערכתי א'

לצליחת התעלה וכיבוש ראשי הגשר הוקצו, כנוכר, חמש דיביזיות חי"ר מוגברות ועוד שני כוחות משימה. למהלך הביצוע של שלב זה, תוגברה כל אחת מחמש דיביזיות החי"ר בכוחות הבאים:

- חטיבת טנקים בינוניים.

- לפחות גדוד קומנדו אחד.
- לפחות 10 גדודי ארטילריה מסוגים שונים.
- כשני גדודים של מערכות שיגור טילים נ"ט נישאים ומותקנים על רכב.
- כ-3 גדודי גישור בעלי ציוד גישור שונה, ועוד כחצי גדוד של רכב אמפיבי.

הסדר"כ הפעיל כלל, כאמור, ערב המלחמה כ-2,200 טנקים בינוניים, מתוכם נכללו בסדר"כ הכולל למתקפה כ-1,700 טנקים. לביצוע שלב מערכתי א' כללו עוצבות הדרג האופרטיבי הראשון קרוב ל-1,200 טנקים בינוניים לפי הפירוט בטבלה מס' 9. ⁶¹

ארטילריה

מבחינה ארגונית פעלו יחידות הארטילריה במסגרות של אגדים ארטילריים שהוקמו בעוצבות הדרג האופרטיבי הראשון וב-ארמיה. נוסף על הארטילריה האורגנית של עוצבות החי"ר נכללו במסגרת אגדים אלה יחידות ארטילריה שנמנו על עתודת הארטילריה של המפקדה הכללית וכן יחידות הארטילריה של עוצבות הדרג האופרטיבי השני. (אלה האחרונות אמורות היו לחזור לעוצבות-האם שלהן עד תום השלב המערכתי הראשון. זאת, כדי לסייע לעוצבות-האם בעת השלבים המערכתיים הבאים).

הודות לשיטה זו של ציוות מוקדם של יחידות הארטילריה, סייעו לכל אחת מחמש דיביזיות החי"ר במהלך השלב המער-כתי הראשון (לפחות בשלב הצליחה ובשלב הלחימה הראשו-נים) מספר הקנים כדלהלן: ⁶²

- 250—300 קנים של ארטילריית שדה (תותחים בינוניים, הוביצרים, מרגמות כבדות, מטל"רים).
- 100—120 קנים של ארטילריה נ"ט ומט"נים — לפיצוח ביצורים בירי בכינון ישיר ולמשימות נ"ט.
- 100—120 מערכות שיגור של טילים נ"ט (כולל מערכות שיגור מותקנות על גמ"שים ב.מ.פי-1) ועוד כ-100 תול"רים.

בסה"כ הופעלו בשלב המערכתי הראשון מספר הקנים כדלהלן:

- ארמיה 2 — 800—900 קנים של ארטילריית שדה (מרגמות 120 מ"מ, הוביצרים 122 מ"מ ומעלה); כ-250 תותחים ומט"נים לפיצוח ביצורים ולמשימות נ"ט, ועוד כ-360 מערכות שיגור של טילים נ"ט.
- ארמיה 3 — 500—600 קנים של ארטילריית שדה; כ-190 תותחים ומט"נים לפיצוח ביצורים ולמשימות נ"ט, ועוד כ-250 מערכות שיגור של טילים נ"ט.

סיוע אויר

על כוחות האויר של מצרים הוטל לבצע את המכה הפותחת של המלחמה, כשמשימת הכוחות היתה לתקוף מטרות בעומק הטקטי והאופרטיבי שבסיני, דוגמת שדות תעופה קדמיים, מרכזי בקרה ושליטה, סוללות טילים נ"ט ומפקדות. ⁶⁴ במסגרת הסיוע לפעולת הצליחה וכיבוש ראש הגשר, הוטל על כוחות האויר לשתק את הארטילריה ארוכת הטווח של צה"ל ולשבש את ההתקדמות של כוחות העתודה הטקטית של צה"ל לעבר התעלה. זאת, נוסף על הענקת מטריה אווירית לכוחות באזורי הריכוז ובשטחי ההיערכות ובשלב הצליחה והלחימה לכיבוש ראש הגשר.

טבלה מס' 9 — טנקים בינוניים בעוצבות הדרג האופרטיבי הראשון

סו"כ	מספר הטנקים הבינוניים	עוצבה	עוצבה אופרטיבית/מאמץ
50 כ"כ	50 כ"כ	חטיבת חי"ר עצמאית 135	מאמץ עצמאי לכיבוש הגיזרה הצפונית.
	218	דיביזיית חי"ר 18 מוגברת	
	218	דיביזיית חי"ר 2 מוגברת	ארמיה 2
	218	דיביזיית חי"ר 16 מוגברת	
654	654		סו"כ ארמיה 2
	218	דיביזיית חי"ר 7 מוגברת	
	218	דיביזיית חי"ר 19 מוגברת	ארמיה 3
62 436	436		סו"כ ארמיה 3
31	31	חטיבה ממוכנת 1	מאמץ לכיבוש החוף המזרחי של מפרץ סואץ עד אלטור
1,171			סו"כ בדרג אופרטיבי ראשון

המטרה המרכזית של המלחמה היתה, אם כך, ניסיון לשנות את מצב הקיפאון שנוצר ביישוב המשבר המזרח-תיכוני, ואת עצם מצב „הלא שלום ולא מלחמה“, שהיה פועל יוצא ישיר מהקיפאון. זאת, על-ידי הפעלת העוצמה הצבאית במלואה לשם יצירת נסיבות חדשות, אשר בסופו של התהליך יחייבו את ישראל לסגת מהשטחים הכבושים. מכאן, שהמלחמה כאקט צבאי נתפסה כאמצעי להוצאת המשבר המזרח-תיכוני מקפאוו ופתרונו בדרכים מדיניות, באופן התואם קרוב ככל האפשר את שאיפותיה של ההנהגה של מצרים.⁶⁸ במסגרת תפיסה זו את מטרת המלחמה, היתה קיימת אפילו נכונות להסתפק בהישגים צבאיים, מוגבלים מבחינת היקפם הקרקעי. שכן, כך העריך סאדאת, עצם אקט הפתיחה במלחמה — כשהוא בא על הרקע המצטבר של מצבה הכולל של מצרים מאז תום מלחמת „ההתשה“ — אפילו יותר מאשר ההישג בשטח, דיו לשבור את מצב הקיפאון. יתירה מזו, הפתיחה במלחמה תיצור מצב חדש באזור, שעצם היווצרותו יחייב את מעצמות העל להתערב לטובת הערבים, בכך שתפעלנה מערכת של לחצים, שתכוון בעיקרה כלפי ישראל. באופן זה עשוי להיפתח פתח להליכים מדיניים שיסתיימו, כך העריך, בכיוון הרצוי למצרים.

דומה, כי בדברים הבאים של סאדאת יש משום סיכום ממצה לדרך בה הוא מציג. מאז תום המלחמה את אשר קבע, לדבריו עוד לפני המלחמה, כמטרתה:

„בעת שתיכננו את המלחמה וקבענו את יעדיה (הגענו למסקנה), כי החשוב ביותר אינו מספר הקילומטרים

לכל אחת משתי הארמיות הוקצו בתכנון מטוסי תקיפה במשימות סיוע לכוחות הקרקע. ההקצאה המלאה אמנם אינה מוכרה לכותב שורות אלו, אולם דומה כי המטוסים, אשר הוקצו לארמיה 3 כסיוע במהלך שלב מערכתי א' עשויים לתת לפחות מושג להיקף הסיוע שתוכנן:

- 2 גיחות של טייסת מטוסי תקיפה ליום ה„ע“ ועוד 1.
- 2 גיחות כנ"ל, לפי דרישה, ליום ה„ע“ ועוד 2.

סיכום — בחינת תכנית המתקפה לאור מטרת המלחמה

ההחלטה לפתוח במלחמה התגבשה אצל סאדאת וקבוצה מצומצמת מאוד של יועצים, לאחר תקופה ממושכת של לבטים ושל בחינת המצב על כל היבטיו. ביסודה של ההחלטה נמצאה המסקנה, כי המשך הקיפאון ומצב ה„לא שלום ולא מלחמה“ פועלים לרעת מצרים (והעניין הערבי כולו), ויוצרים שרשרת של השפעות גומלין, שליליות במהותן, על המערכת הלאומית הכוללת של מצרים. מאחר שכן, עדיפה מלחמה — ובמועד מוקדם ככל האפשר, אפילו תוצאותיה הצבאיות אינן ברורות מראש — על המשך המצב הקיים. ממסקנת יסוד זו התחייבה מסקנה נוספת, לפיה יש ללכת למלחמה עם אמצעי הלחימה המצויים ברשות מצרים בפועל. זאת, על אחת כמה וכמה משהשתכנעה ההנהגה המצרית, כי אין שום סיכוי סביר שמאזן יחסי הכוחות יוחסי החימוש ישתנה בזמן הנראה לעין לטובת הערבים, בגלל מדיניות החימוש בה נוקטות שתי מעצמות העל, כל אחת כלפי „לקוחותיה“ המקומיים.⁶⁹

מהאדמה הכבושה, אשר ישוחררו (במהלך המלחמה). ניפוץ תיאוריית הביטחון של ישראל היה חשוב יותר מכיבוש קו בר-לב; ההתגברות על חוסר האמון של העולם בנו, בדיבורנו וביכולת העשייה שלנו, היתה חשובה יותר מחציית התעלה; להוכיח כי ישראל הבלתי מנוצחת היא רק עניין של דמיון — היה חשוב מכיבוש ק"מ נוסף וזאת על-ידי שנגרום לכוחותיהם המזוינים אבידות גדולות ככל האפשר.⁶⁷

על בסיס ראיה זו את מטרות המלחמה, נקבעו לכוחות המזוינים, מראש, יעדים קרקעיים מוגדרים מבחינת היקפם: ההשתלטות על קו המעברים והיערכות הכוחות להגנה מורחה להם. עם זאת, קשה לקבל כפשוטו את הדגש החוזר ונשנה בדברי סאדאת ועוזריו, לפיהם נקבעה כבר לפני המלחמה חשיבות משנית להישגים הטריטוריאליים אותם אמורים היו הכוחות המזוינים להשיג,⁶⁸ שכן היקפו של המאחז הקרקעי שיימצא בשליטתם של הכוחות המזוינים עם סיום הקרבות עשוי לקבוע, ובמידה לא מעטה, את יכולתה של מצרים לנהל את המו"מ מתוך עמדה של כוח ובתנאים טובים יותר.

על קביעת היעדים השפיעה, כמובן, הערכת המצרים עצמם את יתרונותיהם ואת מגבלותיהם, במסגרת יחסי הכוחות הכוללים בינם לבין ישראל. במרכזה של הערכת יחסי הכוחות נמצאה הכרתם-הם את נחיתותם באויר ואת יכולתם המוגבלת לנהל קרב שריון נייד בשטח פתוח, תוך הפעלת כוחות גדולים (לעומת זאת, ראו המצרים בקיום עוצמה סדירה גדולה הערוכה בקו המגע והנשענת על מערכת הגנה אווירית מוצקה, את יתרונם גם הבולט מול צה"ל). מהערכה זו את יחסי הכוחות, אפשר גם שהתחייב השיקול של השמירה על שלמות הכוחות כגורם שהשפיע השפעה חוזרת על כך שלכוחות נקבע יעד קרקעי מוגדר כיעד האופרטיבי.

על בסיס הצטרפותם יחד של השיקולים שהוזכרו, נקבעה לכוחות המזוינים ההשתלטות על קו המעברים ההרריים ועל שדות הנפט במפרץ סואץ כיעד האופרטיבי של המתקפה.⁶⁹ וכך אמר סאדאת בהקשר עם הסוגיה שלפנינו: „תכניתנו וה- מטרה אותה הטלתי על המפקד הכללי היו לגרש את הישראלים אל מעבר למעברים... זו היתה התכנית והמטרה אותה קבעתי למפקד הכללי בפקודת קרב, עליה חתמתי ביום ג' שלפני המערכה. זה היה יום ה-6 או ה-7 לרמד'אן”⁷⁰ דברים אלה, אשר לפי סאדאת השמיעים „בפעם הראשונה באוזני עמנו, באוזני הערבים ובאוזני העולם כולו”, מוצאים את אישורם ואת ביטויים המלא בתכנית המתקפה כפי שתארנוה בעמודים הקודמים.

תכנית המתקפה אמורה היתה לתת ביטוי אופרטיבי לשלוש מגמות מרכזיות, שמקורן בהגדרה הכוללת את מטרות המלחמה ובבחינה המפורטת של יחסי הכוחות:

* הפתעה אסטרטגית שתושג על-ידי עצם המלחמה, כמו גם על-ידי פריצתה בזמנית בשתי חזיתות.

* פיצול עוצמת צה"ל החל מראשית המלחמה ברמה האסטרטגית (פתיחה במלחמה בשתי חזיתות בעת וב- עונה אחת) וברמה האופרטיבית (פעולה בזמנית בחזית רחבה, אשר תאפשר מתן ביטוי מכסימלי לעוצמה המצרית-הסורית הגדולה מחד גיסא, ותנטרל ותפצל את כוחות צה"ל מאידך

גיסא, וכך תגרום לשחיקה מהירה של הכוח הסדיר המוגבל של צה"ל).

* יצירת מצבים אופרטיביים, אשר יבליטו את היתרונות היחסיים של הכוח הערבי וינטרלו את היתרונות היחסיים של צה"ל:

● רכישת מאחז קרקעי בחזית פעולה רחבה, במגמה להשיג יתרון גדול ביחסי הכוחות כבר במצב הפ- תיחה.

● שחיקת חיל-האויר על-ידי פיצולו והפנייתו למשי- מות סיוע קרקע ובאופן זה לגרום את שבירתו על- ידי מערך הטילים קרקע-אויר.

● שחיקת השריון של צה"ל על מערכי החי"ר ושמירה על שלמות עוצבות הטנקים המצריות לביצוע שלב מערכתי ג'. זאת, באמצעות הקניית יכולת עמידה נ"ט לעוצבות החי"ר והימנעות מקרבות שב"ש בשלבי המלחמה הראשונים.

● בניית מערך מוגן יזום בראש הגשר (שלב „העצירה האופרטיבית”), כאמצעי לשבור את התקפות הנגד של צה"ל. זאת, במגמה לשחוק את הכוח ההתקפי העיקרי של צה"ל (השריון) ולגרום לו מספר גדול ככל האפשר של אבידות. המערך המוגן היוזם נת- פס גם, ככל הנראה, כאמצעי אשר יאפשר לקיים בכל עת את המאחז הקרקעי שכבר הושג, אפילו אם יהיה מוגבל בהיקפו.⁷¹

התכנית המבצעית — על שלושה שלביה — נמצאת, להערכת כותב שורות אלו, בצל המשך קיומו של מה שהוגדר על-ידי המצרים עצמם כ„מחסום הפחד”. מקורו של זה בראש ובראשונה בויכרון הטרי, יחסית, של הכשלונות הצבאיים שהיו מנת חלקם של המצרים מאז מלחמת ששת הימים ואילך, וכן ממודעותם של המתכננים לעליונות באויר של צה"ל וליכולתו העדיפה לנהל קרב שריון נייד (צמידותם של המצרים בתכנית, כמו גם בעת המלחמה, למטריית הטילים קרקע-אויר, מהווה, לדעתנו, ביטוי ברור לחששם של המצרים מעליונות חיל-האויר הישראלי וכך מהווה ביטוי להמשך קיומו של „מחסום הפחד”). בנוסף, מבטאת התכנית עובדת יסוד שניה, הנובעת באופן ישיר מהראשונה, והיא שהפיקוד המצרי אימץ אמנם את יסודות הדוקטרינה הסובייטית העכשווית ברמה הטקטית, אולם דחה במודע אותם יסודות ברמה האופרטיבית. את הביטוי הבולט ביותר למסקנה זאת ניתן למצוא בכך, שהתכנית קבעה ייצוב ראש גשר כיעד ביניים, שאמור היה להיות מושג בשלב מערכתי א' של המתקפה. כן קבעה התכנית שלב ביניים של „עצירה אופרטיבית” כמפריד בין שני שלבי הלחימה העיקריים — השלב שבמהלכו אמור היה להיות מושג יעד הביניים, והשלב שבמהלכו אמורים היו הכוחות להשיג את היעד המערכתי של המלחמה. לעומת זאת, ראש גשר ולכן גם „עצירה אופרטיבית” (למעשה עצירה כלשהי) זרים לדוקטרינה הסובייטית העכ- שוית.⁷²

בחינה מדוקדקת של המהלכים הצבאיים אותם ביצעו הכוחות המצריים במהלך הימים הראשונים של המלחמה, מלמדת כי מהבחינה העקרונית, כמו גם בפדטים, נהגו אלה בהתאם לתכ- נית-האב של המתקפה, כפי שעובדה בראשית 1973 ועודכנה

בחזית, במצב בו לא הצליחו הכוחות המצריים להשיג באופן מלא אפילו את מלוא היעדים הקרקעיים המוגבלים, אותם קבעו לעצמם במסגרת השלב המערכתי הראשון. לעומת זאת, איפשרו חוסר התנופה והקיפאון שנוצר בעקבותיו לכוחות צה"ל לא רק לבלום את המאמץ ההתקפי, אלא גם לארגן מחדש את הכוחות, לרכוס ולעבור למתקפת נגד מערכתית, אשר העתיקה את המערכה לתוך מצרים. כל זאת, למרות עובדת היסוד שמצרים פתחה במלחמה בנתוני פתיחה אופטימליים מבחינתה ובכלל זה עדיפות מכרעת ביחסי הכוחות בשלב הפתיחה.

בסיום יש מקום להעיר, כי עסקנו במאמר זה בעיקר בהיבטים הצבאיים של המלחמה. המסקנות אותן הבענו בסוף הן אלו המתחייבות, לדעתנו, מניתוח ההיבטים הצבאיים של בחינת תכנית המתקפה לאור המטרות שלהשגתן יצא סאדאת למלחמה. מבחינה צבאית גרידא, ספק אם השיגו הכוחות המזוינים של מצרים הישגים משמעותיים, ומכל מקום ברור כי נכשלו בהשגת היעד המערכתי כפי שנקבע להם בתכנית. עם זאת, ברור גם כי זהו רק צד אחד של המטבע, שכן אין ספק כי בראיה כוללת של המלחמה, על כל היבטיה, תואמות תוצאותיה את ציפיותיו של סאדאת.⁷⁴ יש אפילו מקום להנחה כי מנקודת המוצא של המטרות הכוללות, טובות התוצאות במידה לא מבוטלת מהציפיות כפי שהועלו לפני המלחמה. בכך, כש- לעצמו, יש כבר יותר מאיוון גרידא להישגים הצבאיים המוגבלים לים בלבד, כפי שהושגו במהלך המלחמה. אולם, בחינה מלאה של תוצאות המלחמה, על כל היבטיה, מחייבת דיון נפרד החורג מהמסגרת, הצרה יחסית, אותה הצבנו לעצמנו כמטרה במאמר זה.

באופן שוטף עד לפרוץ המלחמה. הקדמת שעת ה, ש", עליה סוכם ככל הנראה ב-3 באוקטובר, לא גררה בעקבותיה שינויים משמעותיים בתכנית המבצעית של השלב המערכתי הראשון. המצרים הצליחו לתת ביטוי מעשי לשלוש המגמות המרכזיות, אשר הינחו אותם בקביעת התכנית המבצעית: ההפתעה, המגמה לפצל את כוחות צה"ל ויצירת המצבים האופרטיביים שפורטו לעיל. הצלחה זו אכן יצרה תוצאות טובות מבחינתם בכל הקשור ביחסי הכוחות עם פתיחת המלחמה, ואיפשרה את הצלחתם, היחסית, של הכוחות המזוינים בשלושה הימים הראשונים למלחמה. עם זאת, לא גרמו ההישגים שהושגו בשלב הפתיחה, כמו גם עצם האקט של הפתיחה במלחמה, ליתר העזה בהמשך ולנכונות ליטול סיכונים, שמשמעותם במצב שנוצר בשטח אינה אלא לשון אחר לכלל הצבאי היסודי של ניצול ההצלחה. במילים אחרות: „מחסום הפחד“ שהטביע את חותמו על התכנית המבצעית, לא נשבר באופן מלא גם משנפתחה המלחמה. לכך נוספו השאיפה לקיים בכל עת את ההישג שכבר הושג, יהיה מוגבל ככל שיהיה, והרצון לשמור על שלמות הכוחות. הדבקות בשתי המגמות האחרונות השפיעה מצידה, בבחינת השפעה חוזרת, על הזהירות ועל האיטיות, אשר איפיינו את מהלכי הפיקוד הצבאי המצרי הגבוה.⁷⁵ עקרונות התכנית המבצעית, ההערכה הבסיסית של היתרונות והמגבלות ביחסי הכוחות והמשך קיומו של „מחסום הפחד“, יצרו, בפועל, בהצטרפם יחד תכנית מבצעית סכמטית. הדבקות בתכנית, למרות השינויים שחלו במצב בשטח, דוגמת ההצלחה הראשונית שנוצרה הודות להפתעה וכשלון מתקפת הנגד של פיקוד הדרום ב-8 באוקטובר, מנעה בעד הפיקוד המצרי הגבוה לנצל את ההצלחה שהושגה בשלב הפתיחה. יתרה מזו, אי ניצול ההצלחה גרם במישרין קיפאון

הערות

בדרכנו, יהיה אשר יהיה. לקחתי בחשבון, כי אנו נהיה המרויחים (אפילו) מבלי להתחשב בתור צאה (הצבאית). — מהזכרונות המוקלטים של נשיא מצרים, אלאהראם, 3 באוקטובר 1975.

6. תפיסה זו את המלחמה ואת מטרותיה שונה ביסודה מתפיסתם של הסורים, שותפיהם של המצרים במלחמה האחרונה. בניגוד לסאדאת, לא האמין נשיא סוריה אסד בתועלת אפשרית העשויה לצמוח מהליכים מדיניים. החזרת רמת הגולן בכוח נתפסה כחלק ממאבק מוזין כולל שיש לנהל נגד ישראל, נגד עצם קיומה כישות יהודית ריבונית באיזור. בעיצומה של המלחמה נתן אסד פעם נוספת ביטוי מלא לתפיסה זו, בנאום שנשא בדמשק ב-16 באוקטובר, באמרו: „כוחותינו... ימשיכו להלום בכוחות האויב עד אשר נחזיר את עמדותינו באדמה הכבושה (היינו רמת הגולן) ונמשיך לאחר מכן עד אשר נשחרר את האדמה כולה“ (היינו — פלסטין). לכן גם נקבע כיבוש כל רמת הגולן עד לנהר הירדן והשתלטות על מעברות הירדן מצדו המערבי של הגבול כיעד של הכוחות המזוינים הסוריים ולא בהכרח היעד הסופי. בהתאם לתפיסת יסוד זו, דרך ההסדר המדיני פסולה שכן היא כרוכה במשא ומתן, בפשרות ובויתורים (דיון מפורט בעמדתה של סוריה ראה ד"ר א. רבינוביץ: המשטר הסורי, המלחמה ושלאלת הסדר, סקירה חודשית, גיליון מס' 3, מרס 1974, עמ' 25—31). בלא להתעלם מנימת ההתנצחות הפומבית, המאפי- יינת באחרונה את יחסי סוריה עם מצרים, דומה כי הדברים הבאים של דובר סורי רשמי מבטאים היטב את השוני בתפיסת

1. בעניין זה ראה סא"ל אבי שי: מלחמת יום הכיפורים בעיני המצרים. „מערכות“ 245, יולי 1975.

2. א. סאדאת בראיון ששודר בטלביזיה הלבנונית, לפי סיכנות הידיעות המזרח תיכונית (להלן סימו"ת) מקהיר, 9 באוקטובר 1974. ב. הנוסח העברי של כל המובאות ממקורות ערביים לפי תרגום של „עיתים מזרח“.

3. סאדאת, בנאום ב-22 ביולי 1975 בפני הוועידה השלישית של האיחוד הסוציאליסטי הערבי (להלן אס"ע), מפלגת השלטון של מצרים, לרגל יום השנה למחפכה — רדיו קהיר, 22 ביולי 1975.

4. לדברי סאדאת נמצא מצרים ערב המלחמה קרובה ל„נקודת האפס מהבחינה הכלכלית“, בלא אפשרות להמשיך ולממן את ההוצאות הגדולות. הובהר לו על ידי מנהיגי מדינות ערב מפיקות הנפט, כי בלא הפתיחה במלחמה אין למצרים שום סיכוי לקבל סיוע כספי של ממש ממדינות אלה. (ראה בהקשר זה את דברי סאדאת בראיון עם עורך היומון הלבנוני אלנהאר, עיסאן תויגי, כפי שהתפרסם על ידי סימו"ת מקהיר ב-7 בספטמבר 1974; כן גם סאדאת בראיון עם עורך השבועון הלבנוני אלסבוע אלערבי לפי סימו"ת מקהיר, 8 באוקטובר 1974; סאדאת בנאום ב-1 במאי 1975 בעצרת עם שנערכה באסיוט — רדיו קהיר, 1 במאי 1975).

5. סאדאת בשיחה עם עיתונאים שביקרו יחד עימו ב-2 באוקטובר 1974 בחדר המלחמה של המפקדה הכללית של הכוחות המזוינים — אלאהראם, 3 באוקטובר 1974. בהודמנות אחרת הגדיר זאת במילים הבאות: „קיבלנו החלטה נחושה לחצות כל מכשול העומד

לעמוד בהן, ניתן למצוא במאמר אותו כתב הייכל במהלך מלחמת „ההתשה“. במאמר זה, שהתפרסם באלאהראם ב־12 באפריל 1969, כתב הייכל על המערכה, „אשר אם תנוהל כהלכה, תאלץ בסופו של דבר את ישראל לסגת מהשטחים. זו הייבת להיות מערכה אשר תאפשר לכוחות הערביים... להרוס 2—3 דיביזיות של הצבא הישראלי ולהשמיד לו 10—20 אלף חיילים... אני מדבר על מערכה מוגבלת, אולם תהיה זו מערכה אמיתית שתסב לצבא הישראלי תבוסה בלתי מעוררת. אם תתרחש מערכה אמיתית כזו, אזי עשויה השפעתה הפסיכוכי לוגית — נוסף על תוצאותיה החומריות — לתקן את „מאון האימה והביטחון“ (וזהו לשון אהות ל„דוקטרינת הביטחון הישראלית“) במאבק הערבי־ישראלי לטובת הערבים ולרעת ישראל בצורה ודאית ואולי מכרעת“. במאמר שכתב בתום השבוע הראשון למלחמת אוקטובר (אלאהראם, 12 באוקטובר 1973), ניתח הייכל את התוצאות של ימי המלחמה הראשונים. בחזרו לבעיית האבידות בצד הישראלי, הדגיש הייכל את הנקודות הבאות:

- הסבת אבידות כבדות ככל האפשר לכוחות האויב, היתה למעשה האסטרטגיה אליה התכוון הפיקוד הכללי של הכוחות המזוינים ואשר בוצעה בכישרון ובהצלחות.
- השמדת כוחות האויב היא אשר תפתח את השער בפני המטרות הגדולות דוגמת (שחרור) האדמה, הרצון הפוליטי (של הערבים) ועוד.
- השמדת הכוחות המזוינים של האויב היא התמריץ הגדול ביותר למוראל של כוחותינו... אשר לצד הישראלי, זהו הדבר היחיד, אשר יזעזע את ישראל עמוק עמוק.

17. על המשמעות של המלחמה הממושכת לגבי ישראל עמד הייכל בהרחבה, בין היתר, בטור השבועי שלו באלאהראם, 7 במרץ 1969.

18. סאדאת נוהג לקשור יחד את משך המלחמה עם הסולידריות הערבית. לדעתו, „אילו לא היתה (המלחמה) ארוכה, אי אפשר היה לגבש עמדה ערבית מאוחדת, נוסף לכך שישאל לא צפתה מלחמה ארוכה“ (ראיון עם סלים אללוזי, בעליו ועורכו של השבועון הלבנוני אלחואד'ת, שהתפרסם ב־15 באוגוסט 1975). אספקט נוסף אותו חוזר ומזכיר סאדאת בהקשר זה הוא, שבמהלך הביקור, אותו ערך בסעודיה בסוף אוגוסט 1973, העמיד המלך פייצל את מילוי הדרישה הבאה, כתנאי להפעלת נשק הנפט על־ידי סעודיה (והמדינות האחרות מפיקות הנפט): „אם תפתח במערכה, אל תפסיק אותה כעבור שעה או יום. המשך במערכה כדי שתאפשר לנו לנקוט עמדה ערבית מאוחדת“ (סאדאת בפגישה שקיים ב־28 בינואר 1975 בפרז' עם משתלמים מצריים בצרפת — רוז אליוסף, 3 בפברואר 1975. השהו: סאדאת בראיון שהעניק ב־19 באוקטובר 1975 לעיתון הכויתני אלקבס — סימונת מקהיר, 22 באוקטובר 1975). היינו: כדי שהמלך פייצל יוכל לארגן חזית מאוחדת של שליטי המדינות המפיקות נפט, במטרה לאיים בשלב ראשון ובהמשך להכריז על אמברגו בייצוא הנפט, זקוק הוא לזמן ולהיווצרות של נסיבות מתאימות, שהינן גם כן פונקציה של משך המלחמה.

19. אחמד אסמאעיל עלי בראיון עם מחמד חסנין הייכל.

20. תכנית המלחמה קבעה שהכוחות ישראו תחת החיפוי של חומת הטילים, כדי להפחית את מספר הנפגעים בקרבם, ובו בזמן לגרום לאויב אבידות רבות ככל האפשר“ (אחמד אסמאעיל עלי בהוצאה שנסא ב־16 באפריל 1974 בפני סטודנטים הלומדים מחוץ למצ' רים — סימונת מקהיר, 18 באפריל 1974). שיקול זה של שמירה על שלמות הכוחות, חוזר ומופיע לעתים קרובות בדברי אחמד אסמאעיל ובדברי מפקדים אחרים בניסוחים שונים. כך, למשל, אמר שר המלחמה בראיון עם הייכל: „מטרה אחת עמדה לנגד עיני ורבעה על מצפוני וזהו (המטרה של) השמירה על שלום כוחותי. ידעתי מה רב היה המאמץ אותו השקיעה מצרים בשיקום הצבא. היה עלי לפשר בין ידיעתי את היקף המאמץ הזה, אשר (מצרים) לא תוכל לחזור עליו בקלות, לבין הגשמת מטרת המלחמה. ידעתי כי המשמעות של איבוד צבאנו, תהיה שמצרים

המלחמה עליידי כל אחת משתי המדינות: „אנו שאפנו לשחרר את האדמות הערביות הכבושות. ההנהגה המדינית של מצרים שאפה לחצות את התעלה ולהישאר על גדותיה בלא (אפילו לנסות) להדור לעומק, זאת, מתוך רצו להניע את העניין במישור העולמי“ (הלואא מצטט טלאס, שר ההגנה של סוריה, בראיון עם עיתונאים סוריים לרגל יום השנה השני למלחמת אוקטובר — סימונת מדמשק, 5 באוקטובר 1975).

7. סאדאת בראיון לשבועון המצרי רוז אליוסף, 23 בספטמבר 1974.
8. המושיר (מרשל) אחמד אסמאעיל עלי, מי שכיהן מאז ה־26 באוקטובר 1972 כשר ההגנה וכמפקד הכללי של הכוחות המזוינים של מצרים, בראיון עם מחמד חסנין הייכל — אלאהראם, 18 בנובמבר 1973 (להלן אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל).
9. אחסאן עבד אלקדוס, מי שעמד לפני המלחמה בראש בית ההוצאה אלאח'באר והיה עיתונאי „החצר“ של סאדאת: המאמר השבועי על המצב המדיני — אח'באר אליום, 28 באפריל 1973. הערכה זו של עבד אלקדוס את „מלחמת ההתשה“, אשר נכתבה כחצי שנה לפני מלחמת אוקטובר, נראית לנו כמשקפת יותר את הערכתו דאו של סאדאת מאשר התייחסותו של אחמד אסמאעיל לאותה התקופה, כפי שהושמעה אחרי המלחמה כשאמר: „דעתי היתה כי מלחמת ההתשה השיגה את מטרותיה בתקופה בה נוסחה“ (אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל).
10. אחמד אסמאעיל בראיון עם הייכל.
11. ההתמודדות עם „דוקטרינת הביטחון של ישראל והבסתה“, כמטרת היסוד של המלחמה, חוזרת ומופיעה בהבלטה רבה כמעט בכל ההתבטאויות של סאדאת (ובעקבותיו גם התבטאויותיהם של מפקדי הצבא הבכירים) מאז תום המלחמה. כך לדוגמה: סאדאת בראיון עם ע'סאן תויני (לעיל 4); סאדאת בנאום שנשא במרץ 1975 בפני חברי מועצת העם — רדיו קהיר, 29 במרץ 1975; אחמד אסמאעיל עלי בראיון עם עבד אלסאתר אלטוילה מחבר הספר „מלחמת שש השעות ביומנו של כתב צבאי“, אוקטובר 1974 (לפי פרקים מהספר כפי שהתפרסמו בשבועון הלבנוני אלסאבוע אלערבי, 11 בנובמבר 1974).
12. סאדאת בראיון עם הד"ר תקלא והד"ר דרויש, מחברי הספר „מלחמת שש השעות“, לפי פרקים מהספר שפירסם פארוק אלטויל בשבועון אאח'ר סאעה, 8 במאי 1974.
13. המצרים רואים במה שמכונה על־ידים „דוקטרינת הביטחון הישראלית“ את אחד מסימני ההיכר הבסיסיים של הישות הישראלית. מחמד חסנין הייכל הקדיש במשך השנים רבים ממאמריו השבועיים לניתוח „דוקטרינה“ זו, ונדמה כי ניתן לראות בו את המנסח הטוב ביותר לתפיסה הנוכרת. ב־26 במאי 1967, בתקופת „ההמתנה“ שקדמה למלחמת ששת הימים, כתב הייכל כי אחרי הכרזתו של עבד אלנאצר על חסימת מצרי טיראן, הבעיה הניצבת בפני ישראל — אינה „שאלת מפרץ עקבה, אלא שאלה גדולה הימנה — זו של פילוסופיית הביטחון הישראלית כולה; הפילוסופיה עליה התבסס קיומה של ישראל מאז לידתה“. חסימת המצרים הציבה לדעתו אתגר בפני „פילוסופיית הביטחון“ ולכן „אין לישראל מנוס אלא השימוש בנשק וההתנגשות המזוינת עם קע"מ“. הייכל חזר לסוגיית דוקטרינת הביטחון כמה פעמים במהלך מלחמת „ההתשה“ (כך למשל במאמריו מה־7 במרץ וה־12 באפריל 1969). בעיצומה של המלחמה האחרונה ניתח פעם נוספת בהרחבה את יסודותיה של הדוקטרינה. במאמר שהתפרסם באלאהראם ב־19 באוקטובר 1973, כתב בין היתר: „מטרתנו בשלב הנוכחי של המאבק המזויני היא (שבירת) דוקטרינת הביטחון הישראלית“.
14. סאדאת בנאום שנשא ב־2 בינואר 1975 בפני משתתפי ועידה שהוקדשה לנושא „מצרים בשנת 2000“ — רדיו קהיר, 2 בינואר 1975. השהו: סאדאת בראיון עם ע'סאן תויני (לעיל 4).
15. סאדאת בראיון עם מוסא צברי, עורכו דאו של היומון המצרי אלאח'באר. הראיון, שמהווה פרק בספרו של צברי „ממכני מלחמת אוקטובר“, פורסם בשבועון המצרי אח'באר אליום ב־3 באוגוסט 1974.
16. מושג על היקף האבידות, אשר לדעת המצרים לא תוכל ישראל

- בעמדותיהם (בדבר פרטים לגבי גרסתו של הייכל בנוגע לתכניות המתקפה השונות ראה, Mohamed Heikal: The Road to Ramadan, Collins, London 1975, pp. 155 — להלן: הייכל, הדרך לראמאדן).
31. בבדיקת המסמכים הרבים, אשר נפלו לידי כוחות צה"ל בעת המלחמה, מצאנו את ה-14 בינואר 1973 כתאריך מוגדר, המוקדם ביותר של תכנית-האב למתקפה. אישור לכך, שהגרסה האחרונה של תכנית-האב אכן הוכנה בראשית 1973, ניתן למצוא בדברים הבאים שאמר סאדאת אחרי המלחמה, לפיהם, "היתה תכנית ההתקפה מוכנה כבר בינואר 1973". (ראיונו עם עורך השבועון הלבנוני אלאסבוע אלערבי, שהתפרסם ב-8 באוקטובר 1974. כך גם בראיון עם עבד אלרחמן אלשרקאוי שהתפרסם ב-13 בינואר 1975 בשבועון המצרי רוז אליוסף).
32. כל נקודות הציון לפי מפה 1:250,000, גיליון 449 (אל-ערשי), הוצאת אגף המידות, אוגוסט 1974.
33. המדובר בחטיבה ממוכנת 1 מדיבזיה ממוכנת 6, אשר נקבע כי לשם ביצוע המשימה תתוגבר בגודל שדה (תותחים 25 פאונד) ובפלוגת טילים נ"ט, "שמל" (מותקנים על ג'יפים מסוג גאז-69). מדרום לראס מסלה אמורה היתה החטיבה לפעול תחת פיקודה של מפקדת פיקוד ים-סוף (פיקוד היס-האדום במינוח המצרי). בפועל, חצתה החטיבה את התעלה ב-9 באוקטובר בשעות הערב, ונבלמה באיזור ראס מסלה. כוחות הקומנדו שהונחתו בחוף המזרחי של מפרץ סואץ בשעות אחה"צ המאוחרות של ה-6 באוקטובר, חלקם הושמד והנותרים נשבו על-ידי כוחות צה"ל.
34. ביצא מן הכלל אחד (פירוט להלן), הוגדרה במקורות המצויים ברשותנו העצירה האופרטיבית והמעבר לשלב המערכתי הבא בלשון סתמית, וזה מהבחינה העקרונית, כדלהלן: אחרי עצירה אופרטיבית — במהלכה יסיימו כוחות הארמיה (או הדיבזיה) את בלימת התקפות הנגד, תוך גרימת אבדות גדולות ככל האפשר לכוחות האויב בקרבות הגנה מאורגנים — יתכוננו כוחות הארמיה (או הדיבזיה) להמשך ההתקפה לעומק וכו'... עם זאת, מצוי ברשותנו גם מקור אחר, בו צוינו 7 ימים כמשך הזמן שתוכנן לשלב העצירה האופרטיבית. יתרה מזו, באחת מההבט"א איוותי אחרי המלחמה, אמר שר המלחמה אחמד אסמאעיל עלי, כי בתכנון המקורי נקבע ה-15 באוקטובר כיום בו אמורה היתה להיפתח המתקפה במסגרת השלב האופרטיבי השלישי (אחמד אסמאעיל עלי בראיון עם הכתב הצבאי של רוז אליוסף, עבד אלסתאר אלטילה, לעיל הערה 11). היינו: התאריך בו נוקב אחמד אסמאעיל תומך באופן מלא בגרסה אותה הזכרנו לעיל (המלחמה החלה ב-6 באוקטובר; סיום שלב א' אופרטיבי לפי התכנון המקורי — "ע" ועוד 1, היינו: 7 באוקטובר, ועוד 7 ימים עצירה — 14 באוקטובר. בתום שלב העצירה האופרטיבית, 15 באוקטובר, חידוש המתקפה). עם זאת, מן הדין לחזור ולציין, שזוהי התבטאות יחידה משפע ההתבטאויות של אחמד אסמאעיל ושל מפקדים בכירים אחרים בה ישנה התייחסות לשלב הנוסף של המתקפה בציון תאריך קונקרטי.
35. בכל המקורות ישנו תכנון מפורט של ביצוע שלב אופרטיבי א', מבחינת כוחות ומשימות (עד לרמה של גודל) ומבחינת לוח המזנים. לעומת זאת, התכנון של השלבים הבאים הוא כללי ביותר. נקודה זו מחייבת הבהרה: הדוקטרינה הסובייטית גורסת תכנון בפירוט מקסימלי של המשימה הישירה המוטלת על המפקד קדה האופרטיבית הממונה, אשר למשימה הבאה, התכנון יהיה כולל, ויצביע על כיוון כללי של התקדמות הכוחות, תוך ציון היעדים. התכנון המפורט של המשימה הבאה אמור להתבצע תוך כדי ביצוע המשימה הישירה ויקח בחשבון התפתחויות בשטח ואת מצב כוחות האויב. המתכננים המצריים נהגו בעבודת המטה שלהם בדיוק בהתאם לכללים הדוקטרינריים ואת התוצאה מצאנו במקורות השונים.
36. לקראת ביצוע שלב מערכתי ג' אמרה חטיבת הטנקים להצטרף מחדש לעוצבת האם שלה.
37. בעת המעבר של החטיבה דרך ראש הגשר של דיבזיה ח"ר 19 ועד הגעתה לראס מסלה — החטיבה תחת פיקוד מפקדת ארמיה 3 (לעיל, הערה 33).
- תיכנע ואם מצרים תיכנע, הרי תאבד לדור הזה ולדורות הבאים". אין, כמובן, לשלול דברים אלה ודומיהם, וקרוב לוודאי כי השיקול של השמירה על שלמות הכוח אכן נלקח בחשבון בעת התכנון. עם זאת, דומה גם כי המשקל המכריע שניתן לשיקול זה, כפי שעולה בבירור אפילו רק מהמובאות שהובאו כאן, משקף במידה רבה מחשבות שלאחר המלחמה ונועד לתרץ, בין היתר, את הדרך בה נוהלה המלחמה בפועל.
21. אחמד אסמאעיל עלי הגדיר בראיון עם הייכל את היתרונות, אשר המתקפה בחזית רחבה אמורה היתה להעניק לכוחות המצריים, באופן הבא: פיצול המאמץ האוירי של צה"ל; התקפות חילי האויר תהיינה לכן בכל אחת מגזרות הלחימה בעוצמה קטנה; המפקדות הישראליות תתקשנה באיתור המאמץ העיקרי; ייגרם איחור בהתקפות הנגד של כוחות היבשה, בגלל הגיסיון לאתר את הכיוון של המאמץ העיקרי.
22. על השיקולים ברמה הטקטית והפטרונות שנמצאו, עמד בהרחבה הפריק (לוט' גרל) סעד אלדין אלשאדלי, מי שכיהן מאז מאי 1971 כראש המטה של הכוחות המזוינים, בראיון עם מוסא צברי, וערכו (דאז) של היומן הקהירי אלאח'באר. הראיון התפרסם ב-21 בנובמבר 1973.
23. דומה כי הערכה זו מוגזמת ומבטאת את האפשרות החמורה ביותר לגבי כוחות, ולא בהכרח את ההערכה הריאלית.
24. מושג מסוים לגבי ההערכה המצרית את ההיקף ואת הכיוונים של המאמץ ההתקפי במהלך פעולות הסיכול, ניתן לקבל מהפקודות של ארמיה 3 שנקלחו כמסמכי שלל. נלקחה בחשבון התקפה של שתי חטיבות ח"ר (אחת מהן אפשר שתהיה חטיבת צנחנים) ועוד חטיבה משורינית באחד משני הכיוונים הבאים: דרום האגמים או סואץ, כאשר הטנקים יוחפו בדוברות. במקביל, הצנחת/הנחתת חטיבת ח"ר (או חטיבת צנחנים) ועוד שתי פלוגות טנקים באיזור ביר-עדיב (פלוגות הטנקים ככל הנראה בהפחה).
25. במקורות מאוחרים לא הוזכרה הפעלתם של מתקני ההצתה. אם דבר זה אינו מקרי, אזי אפשר כי יש בכך ביטוי להערכה אליה הגיע המודיעין המצרי, לפיה מתקני ההצתה אינם פעילים והוש"ארו במקום כביום הונאתי. (להערכה זו הגיעו המצרים בעקבות פעילות אינטנסיבית של סיורים שבוצעו בקו המעויים בקיץ 1973). ואכן, כידוע, לא הופעלו שום מתקני הצתה של פני התעלה במהלך המלחמה. אולם, המצרים חזרו בפרסומים הגלויים לסוגיה זאת וטענו, כי בלילה שקדם למלחמה, סתמו חוליות קומנדו את הפתחים של מתקני ההצתה במלט וכל מנעו את הפעלתם. כן הצביעו על שביתת באחד המעוזים של מה שהגדירו כחולית מהנדסים שנמצאה לדבריהם במקום, לשם אחזקת מתקני ההצתה והפעלתם בעת הצורך. המטרה בפרסומים אלה היא, ככל הנראה, להוכיח שצה"ל אכן התכוון להפעיל את מתקני ההצתה, ורק תושייתם של הכוחות המצריים מנעה זאת (דוגמה אחת מיני רבות, לדרך הצגה זו של הדברים ניתן למצוא בראיון של הלואא (כיום פריק אול) מחמד אלעזי אלגמסי, מי שהיה בעת המלחמה ראש אג"מ במפקדה הכללית של הכוחות המזוינים (כיום שר המלחמה), שהתפרסם ביומן המצרי אלאח'באר ב-29 במאי 1975).
26. אין זה מן הנמנע כי הערכת המצרים את דרכי הפעולה האפשריות של צה"ל בוירה זו, מקורה בלקחים מתקופת "מלחמת ההתשה", בעיקר הפשיטה המשורינית שביצע צה"ל בחופו המערבי של מפרץ סואץ (9 בספטמבר 1969).
27. לא כולן היו מבצעות במלחמה.
28. אחת מהן — חטיבה ממוכנת עצמאית 130 (חטיבת ח"ר של הצי) פעלה בזמן המלחמה במרחב ארמיה 3 — הושמדה, בחלקה הגדול, כבר ב-6 באוקטובר. החטיבה כללה שני גדודים מצויידים בנגמ"שים אמפיביים, גודד טנקים קלים (טנקים אמפיביים פ.ט. 76) וגודד נ"ט.
29. מספר המסוקים בסד"כ הסתכם בכ-160 כלים מדגמים שונים.
30. לדברי הייכל הוכנה תכנית "גראנט 1" במחצית הראשונה של 1970, אחרי שהושלמה הקמת מערכת ההגנה האוירית והטילים קרקע-אוויר, כולל הסוללות שאוישו בצוותים סובייטיים, הוצבו

● שליטה בעומק של כ-12 ק"מ, משמעותה שכל ציר החת"מ נמצא בשליטה פיזית של הכוחות המצריים, כמו גם חלק מהגבעות השולטות על ציר זה ממזרח.

48. משך הזמן שתוכנן לאש הארטילריה המכונה, ממחיש באופן ברור את התיקונים והעדכונים שהוכנסו במהלך שנת 1973 בתכ"נ בית האב של המתקפה. בתכנית האב, מינואר 1973, נקבע כי ההכנה הארטילרית תחל ב"ש" פחות 5 דקות ותימשך עד "ש" ועוד 33 דקות — סה"כ 38 דקות. משעודכנה התכנית נקבע כי האש המכונה תחל ב"ש" פחות 10 דקות ותימשך עד "ש" ועוד 28 דקות. בתיקונים שהוכנסו בתכנית בספטמבר 1973 נקבע, כאמור, משך ההכנה הארטילרית ל-53 דקות, החל מ"ש" פחות 15 דקות ועד "ש" ועוד 38 דקות.

49. ככלל, נקבע כי ההשתלטות על סוללת העפר וכיבוש ראשי הגשר תתבצע בשלב משנה זה בין המעוזים המאושישים, או בלשון המתכננים "ברוחים שבין המעוזים" ובגזרות הבלתי מאוישות של סוללת העפר. המעוזים אמורים היו להיות מועסקים באש וכיבושם נדחה לשלב מאוחר יותר. על הייצואים מן הכלל נמנו המעוזים שבגזרה הצפונית ("בודפסט" — "אורקל" — "מפרקת"), אשר הותקפו על-ידי הכוחות הצולחים מייד אחרי האחוזתם בגדה המזרחית.

50. הרכבת הדוברות והמעבורות אמורה היתה להתחיל ב"ש" ועוד 2 שעות; התחלת הרכבת הגשרים נקבעה ל"ש" ועוד 2—3 שעות. כל העבודות ההנדסיות הכרוכות בפריצת סוללת העפר ובהכשרת שתי הגדות לירידה ולעליה מהמים, אמורות היו להסתיים לפני "ש" ועוד 7 שעות. באופן כזה תוכלנה דוברות להתחיל בהעברת כוחות ב"ש" ועוד 6 שעות. מעבר כוחות על גבי גשרים מהירי-הקמה P.M.P., החל מ"ש" ועוד 7 שעות ומעבר על-גבי הגשרים הכבדים האחרים (T.P.P. וביילי), החל מ"ש" ועוד 9 שעות.

51. במרחב של ארמיה 3 נקבע כי במהלך ההפגזה השלישית, שב- מסגרת האש הארטילרית המכונה (מ"ש" ועוד 22 דקות עד "ש" ועוד 28 דקות), יונחה מהאוויר כוח מתוך דיביזיית חי"ר 19 באיזור מצבת הזיכרון, שעל ציר כביש המיתלה (ג.צ. 46283220 רשת סגולה), היינו בעומק של כ-4 ק"מ מזרחית לתעלה. הרכב הכוח: פלוגת חי"ר, פחות מחלקה, מתוגברת בפלוגה של 12 מערכות שיגור של טילים נ"ט סאגר נישאים ועוד 6 תול"רים ב"11. משימת הכוח: לפעול כקו עצירה נ"ט על צירי ההתקדמות (המשוערים) של העתודות הטקטיות הקרובות, המרוכזות במיתלה (ככל הנראה היתה הכוונה לכוח הטנקים בתעוז "נוצה"). בפועל, לא הונחתו ממסוקים כוחות כאלה בזמן המלחמה, אפשר משום הקדמת שעת ה"ש" בהשוואה לתכנון המקורי.

52. ג'מועת קומנדו — מסגרת מנהלתית ולא מבצעית, הכוללת 3—5 גדודים.

53. במרחב ארמיה 3 נקבעה חטיבה ממוכנת עצמאית 130, ככוח שיהבור אל גדודי הקומנדו שאמורים היו להיות מונחתים במעברים, תוכנן כי גדוד ממוכן של החטיבה, מצויד בנגמ"שים אמפיביים ומתוגבר בשתי פלוגות של מערכות שיגור טילים נ"ט סאגר, יחצה בהישט עצמי את האגם המר הקטן בדרומו מייד עם התחלת האש הארטילרית המכונה ("ש" פחות 15 דקות). הגדוד יתקדם בציר הגדי ויחבור לגדוד הקומנדו, אשר כבר נחת מערבית למעבר. יתרת החטיבה (גדוד ממוכן מצויד בנגמ"שים אמפיביים וגדוד טנקים אמפיביים ס.ט. 76) מתוגברת בפלוגה של מערכות שיגור טילים נ"ט סאגר, תחצה באור האחרון של יום ה"ע" את מפרץ סואץ מאיזור אלעדביה ותנחת בחוף המזרחי, באיזור תחנת ההסגר העיובה (ג.צ. 46313062). החטיבה תתקדם בציר ואדי סדר ותחבור לגדוד הקומנדו באיזור ראס אלג'נדי. בפועל, בוטלה הנחתת הכוח בחוף המזרחי של מפרץ סואץ. החטיבה, ככל הנראה במלואה, חצתה בדרום האגם המר הקטן וסבלה אבידות כבדות, כבר בשעות אה"צ המאוחרות של ה-6 באוקטובר, משנתקלה בכוח ישראלי שעה שנעה על ציר כביש הנדי.

38. אמורה לפעול בשלב מערכתי ג' כמאמץ עצמאי, במשימה לכבוש את איזור רומאני — מצפן (נחלים).

39. בהקשר עם מתקני ההצתה ראה לעיל, הערה 25.

40. כל אחת מחמש דיביזיות החי"ר — המהוות את הדרג האופרטיבי הראשון — תוגברה לשלב הצליחה וכיבוש ראש הגשר בכוחות הלוחמים העיקריים הבאים (אלה נמנים על עוצבות הדרג האופרטיבי השני ועל העתודה של המפקדה הכללית): חטיבת טנקים בינוניים; 10⁺ גדודים של ארטילריה (שדה, בינוניים, מרגמות כבדות ומטל"רים); גדוד תומ"תים נ"ט; עד גדוד טילים נ"ט "סאגר" נישאים ועוד גדוד מוקטן של טילים נ"ט "סאגר" מותקן נים על-גבי שריוניות ב.ר.ד.מ. (או טילים נ"ט "שמל" מותקנים על ג'יפים מסוג גאנר-69).

41. ההסתייגות "משוער" היא של כותב שורות אלו.

42. במתכוון לא נקבעה מראש הקדימה לצליחת חטיבה זו, שכן מועד צליחתה יהיה נתון לשיקולו של מפקד הדיביזיה בהתאם לקריאתו את הקרב. עם זאת, הוזכרו במסמכים שלוש אפשרויות:

● אחרי הקבוצה הראשונה, במידה שמפקד הדיביזיה יעריך כי צפריה התקפת נגד מצד האויב תוך זמן קצר.

● אחרי הקבוצה השנייה, במידה שמפקד הדיביזיה יעריך כי לא צפריה התקפת נגד תוך זמן קצר. מצב זה הוא העדיף ביותר. במקרה כזה יעברו יחד עם הטנקים גם הדרגים הגדודיים.

● אחרי הקבוצה החמישית.

43. זו אינה הקצאה מדויקת של אמצעי הצליחה והגישור, אלא רק מסגרת שנועדה להציג אפשרות אחת — אופטימלית מבחינת הרצוי — כאשר במהלך התכנון המבצעי המפורט צריך היה להתאים כמות זו של אמצעים למצאי הקיים באותה עת. אי לכך נקבעו אלטרנטיבות לאמצעים אלה או אחרים, במידה שהמצאי לא יאפשר הקצאה של מלוא הכמות כפי שפורטה כאן. כך, למשל, נקבע כי 30 דוברות כבדות — כל אחת במעמס של 96 טון ומסוגלת להעביר במסוב אחד שני טנקים בינוניים — הן שוות "ערך" מבחינת כושר המעמס לגשר כבד אחד לרק"מ מסוג T.P.P. או ביילי. (דוגמות להקצאה בפועל של אמצעים — ראה בטבלה מס' 7). בין אמצעי הצליחה שנמנו כאן, חסרות מעברות אמפיביות מתנייעות G.S.P. — אפשר משום שבמועד בו נעשה התכנון, עדיין לא היה ברור המספר המלא של מעבורות שיהיה במצאי בסמוך ליום ה"ע" (בפועל פעלו בכל גזרת צליחה דיביזיונית לפחות 4 מעבורות כאלו).

44. במקור החריג צוינה שעת ה"ש" במילים הבאות: "לפנות בוקר של היום הראשון למבצעים".

46. אחמד אסמאעיל עלי בראיון עם הייכל. על גרסה זאת חזר הלה עוד כמה פעמים מאז פורסם ראיון זה. תיאור מפורט יותר של השיחות שקיים אסמאעיל בדמשק, מצוי אצל הייכל בספרו "הדרך לרמד'אן", עמ' 29—31. גרסה סורית, מאחרי המלחמה, בדבר ההשפעה שנועדה לקביעת שעת ה"ש" ל-1405 מצויה בראיון שהעניק שר המלחמה הסורי, הלואא (מייג'ור-גנרל) מצטפא טלאס לעיתונאים סוריים לרגל ציון יום השנה השני למלחמה (ג'יש אלשעב, 7 באוקטובר 1975).

47. במקורם תואמים אמנם המרחקים שנקבעו לעומק ראשי הגשר בכל אחד משלבי הביניים, מדיים דוקטריניים, היינו הם תואמים את המרחק בו מוצבת הארטילריה של החטיבות ושל הדיביזיות בתוך מערך קוי מבוצר. עם זאת, דומה כי במקרה שלפנינו מבטא עומק ראשי הגשר גם את המשמעות הקרקעיות במרחב התעלה:

● שליטה בעומק של כ-3 ק"מ מעניקה למצרים שליטה על כביש התעלה ועל עמדות הירי לטנקים שהכין צה"ל מראש.

● שליטה בעומק של כ-8 ק"מ מעניקה למצרים שליטה באש על ציר החת"מ ועלולה למנוע בעד כוחות צה"ל את השימוש בו, לפחות בקטעים ניכרים.

54. בפועל, נעשה ביום הראשון של המלחמה מאמץ מרוכז להנחית כוחות קומנדו ממסוקים במקומות הבאים: תל אלפרמה (ג.צ. 47083707) שבציר הצפוני; כתיב אצבחה (ג.צ.מ. 48082805) שבציר המרכזי מזרחית לטסה; ביר אברג'רד (ג.צ. 51033000) שבציר ואדי סדר; בפתחת ואדי בעבע (מזרחית לראס בדרן — ג.צ. 516203) ובפתחת ואדי פירן (מזרחית לראס שרתיב — ג.צ. 519173) לאורך ציר הכביש, שבחופו המזרחי של מפרץ סואץ. חלקם הגדול של המסוקים שהובילו את כוחות הקומנדו נפגעו והופלו עוד בהיותם באויר או בסמוך לנחיתתם. באופן זה באו כוחות הקומנדו לכלל ביטוי מעשי רק באופן חלקי ביותר.
55. על תפקידן של הרמפות לטנקים שנבנו בגדה המערבית עמדו בהרחבה מפקדים מצריים אחרי המלחמה. מפקד דיביזיית חי"ר 2, הלואא חסן אברסעדה, תיאר זאת במילים הבאות: „מעל לרמפות יכלו הטנקים המצריים לסייע לכוחות החי"ר (שצלחו) להדוף את התקפות הנגד המשוריינות לפני שטנקים שלנו יוכלו לחצות את התעלה על-גבי הגשרים מזרחה“ (עבודה מאשר: „סיפורו של מפקד דיביזיית חי"ר 2 על קרבות שניהל במלחמת אוקטובר“ — אלאהראם, 3 ביוני 1974). הכתב הצבאי של היומן הקהירי אלג'מהוריה כתב, בין היתר: „המומחים המצריים בנו בגדה המערבית 86 רמפות לטנקים, ש היו הגורם המכריע באבטחת החצייה של כוחותינו“ (אחמד עבד אל-קאדר: „סודות חדשים על ההכנות שנעשו לקראת מלחמת אוקטובר“ — אלג'מהוריה, 2 באוקטובר 1975).
56. כפי שכבר הוזכר, הושאר לשיקול דעתו של מפקד דיביזיית החי"ר המועד בו יעביר את חטיבת הטנקים לגדה המזרחית. המועד אותו ציינו כאן, מתבסס על התכנון שנקבע לגבי מועד העברתה של חטיבת טנקים עצמאית 25, החטיבה שהיתה חבירה לדיביזיית חי"ר 7.
57. כך, לדוגמה, אמר היה גודו קומנדו, מנג'מנט הקומנדו של ארמיה 3, לכבוש „בשלב פיתוח המתקפה“ את המעוז שבפורט תופיק (מוצב „המוח“).
58. ככל הנראה, אמורות היו דיביזיות החי"ר להיערך קדימה בדרג אחד; חטיבות הטנקים, החבירות לדיביזיות, יתרכזו בעומק המערך ויהיו את העתודה.
59. נקבע כי דיביזיית חי"ר 7 (הדיביזיה הצפונית בראש הגשר של ארמיה 3) תהיה בכוננות „להטיל חטיבת חי"ר מוגברת עלימנת להשמיד את האויב (שיחזור ל-) בפרצה שבין ארמיה 3 לבין ארמיה 2, כן הוטל על מפקד הדיביזיה לאבטח את האגף הצפוני של הארמיה באש ארטילרית. אין ברשותנו פרטים משלימים לגבי הצעדים שתוכננו על-ידי מפקדת ארמיה 2, כדי לאבטח את „התפר“ מצפון לדרום.
60. תוכנן כי בסיום שלב מערכתי א' תינתק דיביזיית חי"ר 18 מארמיה 2 ותקבל תחת פיקוד את החטיבה הממוכנת העצמאית 135. זאת, כדי להוות בשלב מערכתי ג' כוח משימה עצמאי שאמור היה להשתלט על ציר הכביש הצפוני עד למצפן (נחלים).
61. כל הנתונים לפי תקן (בגדוד הטנקים — 31 כלים; בחטיבה — 94 טנקים).
62. עליהם יש להוסיף 22 טנקים קלים אמפיביים ס.פ.ט. 76 של חטיבת החי"ר העצמאית 130.
63. הנתונים לפי התקן והם אינם כוללים נשק מסייע יחידתי (תול"רים ב"10, ב"11; מר"נטים ר.פ.ג.י. 7 ומרגמות 82 מ"מ).
64. מעדויות שהושמעו אחרי המלחמה, עולה כי תוכננה מכה אוירת חוזרת שאמורה היתה להתבצע כשתיים אחרי המכה הראשונה. לדברי המצרים בוסלה המכה החוזרת נוכח ההצלחה הגדולה שהושגה במכה האוירת הראשונה (ראו דרך משל דברי מפקד כוחות האויר המצריים הפריק (לוט. גנרל) חסני מארכ — כיום סגן נשיא מצרים — בראיון שהתפרסם בשבועון המצרי אלמצור ב"23 באוגוסט 1974; חסיק שעבאן: „ממבצעי כוחות האויר של מצרים במלחמת אוקטובר“ — אלג'מהוריה, 27
- בנובמבר 1974). אם אמנם נקבע כך בתכנון, ברור שכללה זו להיות רק החלטה של הרגע האחרון. היינו אחרי ה"3 באוקטובר, היום בו סוכם ככל הנראה סופית על קביעת שעת ה"ש" ל"1405. שכן, כזכור נקבעה בתכנית-האב למתקפה שעת ה"ש" ל"אור אחרון של היום הראשון למבצעים“, השווה לאור אחרון אוירי.
65. אפשר כי למסקנה זו בדבר חוסר הסיכוי שיחול שינוי במאון יחסי הכוחות נודעה השפעה, בבחינת היוון חוזר, על התגבשות ההחלטה האופרטיבית של ההכרה לצאת למלחמה בדחיפות.
66. יש מקום להעיר, כי תפיסת המלחמה כפי שהגדירה סאדאת — היינו הפעלת הזרוע הצבאית לשם השגת יעדים קרקעיים מוגר דרים במטרה להניע את ההליכים המדיניים כדי לקדם פיתרון מדיני ביסודו שיציב את מצרים מחדש בגבולות 1967 — היא במהותה הקונספציה הבסיסית של עבד אלנאצר, אותה ניסה ליישם במלחמת ההתשה. דומה, כי קביעה זו תופסת למרות ההבדל בעוצמת הכוחות שהופעלו ובשיטת הפעולה בכל אחד משני המצבים (השווה: סא"ל יונה, מדיניות המאבק של עבד אלנאצר, „מערכות“ 223, יוני 1972, במיוחד עמ' 31).
67. סאדאת בנאום שנשא ב"28 בספטמבר 1974 בקהיר, לרגל יום השנה הרביעי למותו של עבד אלנאצר — רדיו קהיר 28 בספטמבר 1974.
68. דוגמה בולטת לדרך התייחסות זו ניתן למצוא בדבריו הבאים של אחמד אסמאעיל עלי: „לראשונה בתולדות הצבא המצרי קיבלתי, כמפקד הכללי של הכוחות המזוינים, הנחיות פוליטיות בכתב נוסף להנחיות הצבאיות... אחת מהנחיות אלה היתה להסב אבידות כבדות ככל האפשר לאויב תוך גרימת מינימום אבידות לנו ובלא לשים לב לגודל השטח אותו יכבשו כוחותינו“ (בראיון עם עבד אלסתאר אלטולה — לעיל¹¹). כפי שכבר ראינו, ראו אמנם המצרים ברגישות הישראלית לאבידות בכוח-אדם את אחת מנקודות התורפה הבולטות ביותר של ישראל. מבחינה זאת קרוב לוודאי, כי הסבת אבידות כבדות ככל האפשר לצ"ח, אכן נתפסה על-ידי המצרים כאחד האמצעים להשגת מטרות המלחמה. עם זאת, דומה כי גם ביטול המשמעות של ההישג הקרקעי, כפי ששמשמע מדברים אלה ודומיהם, משקף בראש ובראשונה את מהלך המלחמה כפי שהתנהלה בפועל, ויש בהם משום ניסיון מכוון לתרץ את כשלונם של הכוחות המזוינים בהשגת היעד האופרטיבי שנקבע להם בתכנית המבצעים.
69. „(במהלך המלחמה) הגשמנו רק את המחצית (הראשונה) של תכנית המערכה... התכוננו להשלים את המערכה עד המעי ברים ושדות הנפט. במצב כזה היתה הופכת אדמת סיני הנותרת למרחב פתוח, הנתון בהישג ידינו בכל עת“ — סאדאת בראיון עם עבד אלמנעם אלצאוי, אלג'מהוריה, 23 באוקטובר 1975 (בעוד שהחלק הראשון אכן מבטא את הכוונות שהציבו לעצמם המצרים טרם המלחמה ואת מידת הגשמתן בפועל במהלכה, ניתן, לדעתנו, להתעלם מהחלק השני של דברי סאדאת).
70. סאדאת בנאום שנשא בסואץ בפני חיילים של ארמיה 3 — סימו"ת מקהיר, 24 במרץ 1976 (יום ג' שלפני המערכה, ה"6 ברמד'אן, הוא ה"2 באוקטובר 1973). בהזדמנות קודמת אמר סאדאת, כי חתם על מה שכינה „הפקודה האסטרטגית“ ב"5 ברמד'אן, ועל הפקודה שהגדירה לכוחות את המשימות, חתם ב"7 ברמד'אן (ראיון לטלביזיה הלבנונית, לפי סימו"ת מקהיר, 9 באוקטובר 1974) השווה: הייכל: „הדרך לרמד'אן“, עמ' 26—27.
71. השאיפה לקיים בכל עת את המאוזן הקרקעי שכבר הושג, מקורה, להערכתנו, בהצטרפותם יחד של שלושה שיקולים עיקריים, הנובעים מהדרך בה ראו המצרים את המלחמה ואת מטרתיה: א. לשבור את הכוח ההתקפי של צ"ח, ולהסב לו את מירב האבידות על-ידי אילוצו לתקוף מערכים מבר צרים. ב. להאריך את משך המלחמה, דבר שהוערך כמצב, שישראל תתקשה לעמוד בו מבחינה משקית-כלכלית ומבחינת

התעלה), ולאחר אבטחת ראשי הגשרים — עצירה לשם הערכת המצב מחדש, לאור התגובות של האויב. זאת, כדי שאוכל להתכונן לצעד הבא (לשלב הבא) תוך נקיטה בצעדי זהירות מספיקים (קידום הטילים קרקע־אוויר לגדה המזרחית) ואז להתקדם. לו היה מקדם את הכוחות לפני שהעביר לגדה המזרחית את הטילים, הוסיף שר המלחמה דאז של מצרים, פירוש הדבר „שאני מטיל את מלוא הנטל על חיל־האוויר ומעמיס עליו משימה שהיא מעל ליכולתו. זאת, שעה שאני יודע כי השעות הקשות עדיין לפנינו“. לדעתנו, יש להבחין הבחנה ברורה בין זהירות ומגמה להימנע מסיכונים מיותרים בתכנון ובביצוע, לבין קריאה נכונה של הקרב וניצול הצלחה, שעה שנוצרו התנאים המתאימים לכך. בעוד שאחמד אסמאעיל ניסה להסביר את פעולותיו כמבטאות זהירות, הנובעת ממערכת של שיקולים שנקבעו לפני המלחמה, הרי שבפועל חרגו אלה מאוד מזהירות גרידא. יתרה מזו, המודעות בנחיתות של כוחות האוויר המצריים מול חיל־האוויר הישראלי — כאחד המרכיבים למה שהגדרנו לעיל כ„מחסום הפחד“ — בולטת בכיור בדברים אלה של שר המלחמה המצרי.

74. דומה, כי הדברים הבאים מבטאים היטב את התגשמות הציפיות של סאדאת: „היום אנו נמצאים במצב טוב בהרבה מזה שהיינו בו לפני ה־6 באוקטובר 1973, שכן החזרנו לעצמנו את הביטחון העצמי שלנו ואת בטחוננו בכוחותינו המזוינים. ניפצנו את מחסום הפחד והפכנו לעיני העולם כולו מעם, שהעולם חשב אותו רדום ובלתי מסוגל למלחמה, לעם שגילה את עצמו ואת כוחו“ (סאדאת בראיון עם עורך השבועון הלבנוני אל־אסבוע אל־ערבי, שהתפרסם ב־8 באוקטובר 1974).

משאביה המוגבלים בכוח־אדם (כאשר עצם הימשכותה של המלחמה עשוי להגדיל את אבידות צה"ל בכוח־אדם ובאמצעי לחימה). מלחמה ממושכת נתפסה גם כאמצעי אשר יגדיל את הסיכויים לליכוד שורות העולם הערבי ולהפעלה אפקטיבית של נשק הנפט. ג. לנהל את המו"מ המדיני בתנאים האופטימליים למצרים. זאת, הודות לעצם קיומו של המאזן הקרקעי ברשות הכוחות המצריים, והודות, ואולי בעיקר, להשפעתן המצטברת של תוצאות שני השיקולים הראשונים.

72. בהקשר עם הסוגיה שלפנינו, די להצביע על כך שהדוקטרינה הסובייטית שוללת מאז ראשית שנות ה־60 את המונח „ראש גשר“, שכן זה, בעצם הגדרתו, מרמז על ניהול הקרב קרוב סטטי. הדוקטרינה מתייחסת אל מכשול המים כאל מכשול קרקעי גרידא, מחייבת צליחה שוטפת של המכשול וניהול הקרב לאחר הצליחה קרוב תנועה נייד ושוטף. במסגרת ראייה זו את ניהול הקרב, מחייבת הדוקטרינה להכניס את הכוחות הנמנים על הדרג האופרטיבי השני לכל גזרת לחימה, בה השיגו כוחות הדרג האופרטיבי הראשון הצלחה, ולו גם מוגבלת. השואת תכנית המתקפה עם הדוקטרינה, מלמדת, אם כן, שמבחינות רבות נהגו המתכננים המצריים בהתאם לעקרונות הדוקטרינה הסובייטית, כפי שהתגבשו במהלך מלחמת־העולם השניה ובשנים הראשונות אחריה, ולא בהתאם לעקרונות הדוקטרינה העכשווית.

73. אחמד אסמאעיל עלי תיאר בראיון עם הייכל את השיקולים שהניחו אותו בניהול המלחמה, בדרך בה ניהלה, במילים הבאות: „איני יודע אם היינו איטיים מכפי שהיה צריך. מה שאני יודע הוא, שאני דבקתי בתכנון. כוונתי היא, שהתכנית המקורית חייבה עצירה אופרטיבית לאחר השלמת החציה (היינו צליחת

(המשך מעמ' 12)

על־פני־כך אחד מלקחיה של מלחמת יום־הכיפורים היה כי אין לזלזל גם במרכיב הכמות. כתוצאה מכך שוקד צה"ל מאז מלחמה זו על התעצמות ללא תקדים בכל המישורים. נקלטו מערכות נשק ואמצעי לחימה בהיקף גדול, הן מארצות־הברית והן מייצור מקומי; פותחו טכנולוגיות חדשות; נבנה סד"כ גדול ורב תכליתי; הוגדל אחוז המפקדים הקרביים; הושם דגש רב יותר על ניצול כל המשאבים הלאומיים לצרכי בטחון המדינה. על רקע התחזית לפיה בעתיד יגדל עוד יותר הפער הכמותי ביחסי הכוחות בין ישראל לעולם הערבי, חייבת ישראל לפעול ליצירת פערים לטובתה במישורים אחרים. דגש מיוחד יש לשים על פיתוח טכנולוגיות חדישות, ניצול יעיל יותר של כוחות ושיטות לחימה בהתאמה למערכות נשק חדישות וחשיבה אסטרטגית בלתי שגרתית.

הקצב המהיר של כניסת מערכות נשק חדישות לזירה — באוויר, בים וביבשה — פותח פתח להשגת עדיפויות בשדה הקרב באמצעות הפעלה יעילה ומפתיעה של כוחות צבא ואמ"צעי לחימה. טיפוח איכותו של הלוחם הישראלי, תורת לחימה בלתי שגרתית ומערכות נשק המנצלות טכנולוגיות חדישות, אם את כל אלה ישלב צה"ל בצורה נכונה, הוא יוכל להתמודד בהצלחה מול עדיפות ערבית כמותית ולנצח בכל מלחמה עתידה בינינו לבין צבאות ערב.

של מערכות נשק מקובלות יותר ויותר הרסניות, שתקנינה למדינות קטנות יותר ויותר יכולת לגרום הרס למדינות גדולות מהן. אמנם קשה לחזות במדויק לאן תוביל ההתפתחות הטכנולוגית בתחום מערכות הנשק, אך נוכח נסיון העבר יש להניח כי כל טכנולוגיה גוררת אחריה פיתוחן של טכנולוגיות רבות חדשות.

הטכנולוגיה עשויה לטשטש בעתיד את משמעותה של כמות בכוח־אדם, ולתת בידי מעטים מערכות נשק שבעורתן יוכלו לגבור על הרבים. נראה, איפוא, כי הפער הטכנולוגי שיהיה בין מדינה מסוימת לבין אויבותיה, הוא שיאפשר לה לקיים מאזן כוחות שיבטיח את בטחונה, את שלמותה ואת עצם קיומה. אף־על־פני־כן גם בעתיד תהיה הפעלתן של טכנולוגיות מתקדמות תלויה באיכות כוח־האדם שבידיו הן יופקדו. לכן תמשיך איכות האדם להיות הבסיס לכל מאזן הכוחות בעתיד הנראה לעין, ואותה חייבת ישראל להמשיך ולטפח בכל משאביה.

סיכום

המרכיב האיכותי היה מאז ומתמיד וימשיך להיות גם בעתיד הנדבך העיקרי בבניין צה"ל. הוא הדרך היחידה להתגבר על הפער הכמותי ההולך וגדל בינינו לבין שכנינו הערבים. אף־

תגובות למאמרו של אל"מ שמחה מעוז בחוברת 249

משאביה, או בחברה דמוקרטית אשר מתווה מראש את מרכיב כוח-האדם שיוקצה לצבא על-ידי מסגרת תקציבית, ומותרה את תהליך מימושו במסגרת כלכלת שוק חופשי. אם בודקים דגם של חברה דמוקרטית הנאלצת, בין יתר מטרותיה, להקצות חלק מהעוגה הלאומית לטיפול באתגר צבאי — גם כאשר הוא בעל משמעות קריטית לקיומה — האם גם כאן ניתן להניח את מרכיב כוח-האדם כנתון קבוע למתכנן בדרכו לבחור מערכות נשק? כאן מותנה השימוש במודל כמדיום תכנוני, בכך שהמנהיגות הפוליטית תבהיר לדרג המתכנן מראש את התחייבותה לגבי הנתון. דא עקא, שדרג זה מעצם טבעו אינו מיומן בדרך כלל להתחייב לכך, ללא זיהוי ברור של האתגר הבטחוני למערכת הפתרונות הנדרשת, כולל הקצאת נתח כוח-אדם מתוך הפוטנציאל הלאומי (במונחי כמות, איכות ומשכי שירות). במצב כזה אין מנוס למתכנן מלבצע מהלך הפוך, דהיינו עיבוד אלטרנטיבות של צבא דרוש, על-פי תורות לחימה שונות. מכאן עליו לגזור את הצירוף של המאמץ הכלכלי המתחייב בהשקעה במערכות נשק והמאמץ האנושי המתחייב בהקצאת כוח-אדם. כל אלה, במסגרת האילוץ הנובע מהפוטנציאל המצוי.

יוצא, איפוא, ששימונת התיאוריה והמודל מותנים, בין היתר, בשלושת הגורמים הבאים:

- מהות המשטר החברתי עבורו מתוכנן הצבא.
- יכולת המנהיגות הפוליטית לזהות יעדים ארוכי טווח ול-הגדיר סולם עדיפויות בקנה מידה לאומי למימושם.
- סיכוי לקיום איוון נכון בין הפיתרון הנדרש לבעיה הבטחונית, לבין ההכרעה הפוליטית על הקצאת העוגה הלאומית בזמן נתון ולאורך זמן (יתכן שכאן יש אמנם מקום לנתונים היסטוריים).

אם נניח מצב של מענה חיובי לשלושת התנאים הללו, הרי שהמתכנן הנוהג על-פי תיאוריה כזאת יכול לנהוג לפי אחת משתי הדרכים הבאות:

- * להניח מערכת הכרעות אלטרנטיביות בנושא כוח-אדם ולהגיע לדגמים שונים של הצבא, במסגרת מערכת הפתרונות האפשריים לבעיה נתונה.
- * לקבל תכתיב בתחום כוח-אדם ולהצביע על דמות הצבא שניתן לקבל לפי תכתיב זה בצירופים שונים של מערכות נשק ברות הישג.

בהנחות אלה אפשר לטעון שהתיאוריה המוצעת יכולה להיות כלי תכנוני במישור בחינת אלטרנטיבות בתכנון ארוך טווח. כך גם נגיע למסקנה שהתיאוריה המוצעת מתייחסת לדרג התכנון הבטחוני העליון, ויתכן שאף בהנחות פחות חמורות מאלו שהונחו לעיל. מעבר לזיהוי האקולוגיה של התיאוריה, כדאי לנסות להעריך את התרומה הסגולית שניתן להשיג על-ידי ישומה.

מימד הזמן

תהליך עבודת המטה המוצע יוצא ממרכיב כוח-אדם כנתון, דרך התאמה של מערכות נשק כדי להגיע לדמות הצבא. ארגון

אל"מ שמחה מעוז מציג תיאוריה שתכליתה להצביע על התוצר שניתן לקבל בתשלובת של „טכנולוגיה, אמצעי לחימה וצבא“. על-פי תיאוריה זאת ניתן לגזור מהתשלובת שני דגמים בסיסיים של צבא עתיר טכנולוגיה: האחד בעל אופי „גמיש“ והשני „קשיח“. תיאוריה זאת מועמדת למבחן אמפירי לפי שיקול הקורא, כאשר בסיכום המאמר מודרך הקורא לבסס את המבחן על הכרת המבנה ונסיבות ההתפתחות של צבאות בעבר, אך במיוחד בהווה.

כיצד ליישם?

כדי להימנע מחכמה שלאחר מעשה, עדיף לייחס תיאוריה לתחום העשייה, מאשר להפוך אותה לכלי ניתוח בהיסטוריה צבאית, לרבות זאת של ההווה. עם זאת, מאחר שניתן לזהות מקרים פרטיים דומים לשני הדגמים הבסיסיים (הגמיש והקשיח) בעבר הקרוב אלינו ולעצמנו — לרבות עימותיהם ביניהם — הרי שתרומת ההיסטוריה למבחן, היא ביכולתנו לזהות במהלכה אתגרים בעלי תוחלת חיים גבוהה וממושכת בעתיד.

בחירת מערכות נשק, רכישתן וקליטתן; הכשרת מפעילים ומפקדים; עדכון הארגון ותורת הלחימה — כל אלה הם תהליכים הצורכים זמן. יוצא, איפוא, שחיוני אתגרים ומרכיבים היסטוריים בעלי תוחלת חיים גבוהה מחד, ומשך הזמן הנדרש לבניית צבא — במידה שהנתון ההיסטורי מגבא אפשרות סבירה להפעלת פוטנציאל צבאי — מאידך, מחייבים לערוך מבחן יישום התיאוריה במישור התכנון ארוך הטווח, והתנאי לשימונתה הוא הוכחת יכולתה להוות מדיום תכנוני יעיל.

תהליך של תכנון ארוך טווח

תהליך התכנון לטווח ארוך מחייב שיהיו בו שלושת המרכיבים הבאים:

* זיהוי מצבים ומטרות המחייבים קיומו של פוטנציאל צבאי בעל משמעות רלבנטית.

* הצגת מערכת פתרונות אלטרנטיביים בפני הדרג המחליט. * תרגום הפיתרון הנבחר לתכנית פעולה תכליתית.

התיאוריה המוצעת ליישום טוענת כי תמצית הרציונאליות בקונטסט של מטרה וגישה רציונאלית לארגון הצבא, היא „בהתאמתן של מערכות נשק לכוח-אדם, למען מיצויים המלא של שני גורמים אלה“. ביתר בהירות נקבע כי „צבא הוא בראש וראשונה שילוב מושכל של אמצעי לחימה“ שסוגיהם נקבעים „על בסיס איכותו של כוח-האדם שאמור להפעילם, ומהם נגזרות גם תורות המלחמה וטכניקות הלחימה של אותו צבא“. מתכנן אשר דבק בתיאוריה זאת ופועל לאורך ציר המודל הנגזר ממנה, צריך לקבל כנתון את מרכיב כוח-האדם (איכות וכמות) ולהתאים אליו מערכות נשק מסוימות, כך שצירוף מאוזן של שניהם ייצור בסופו של דבר צבא, כולל ארגונו ותורת הלחימה שלו.

מצב כזה של כוח-אדם כנתון קבוע למתכנן, יכול להתקיים לכאורה בחברה טוטאליטרית היכולה להתחייב להקצות למתכנן מרכיב מוגדר של כוח-אדם במסגרת תהליך הקצאה פיזי של

החשיבה בתהליך כזה לוקה במגרעת חמורה של העדר משמעות מימד הזמן. שילוב מימד הזמן במודל — גם כאשר מניחים בתחילת הדרך תמימות דעים ברמה של מטרות ויעדים — מחייב הנחות חמורות בדבר משמעות המשתנים לאורך זמן:

- יציבות ההסקמה על מטרות ואמצעים במסגרת דמוקרטית, גם כאשר יש חילופי שלטון.
- זהות בין אמירה ועשייה.
- התאמה בין אופי המסגרת החברתית ותרבותה, לבין אופיו של הצבא המתוכנן כפי שהיא תבוטא בארגון, תורתו ואופן חינוכם ואימונם של לוחמיו ומפקדיו כתהליך תוצאתי.

מתכנן שינסה לפעול על-פי הנחות כאלה חייב להניח רמת יציבות פוליטית ורמת הסכמה רחבה ועמוקה בממדים שאנו בדרך כלל לא מכירים במערכות דמוקרטיות. כמו כן חייב המתכנן לשקול יכולת לקיים צבא בעל אופי שונה מהמסגרת החברתית היוצרת אותו. הצורך בהנחות חזקות מסוג זה חושף נקודת תורפה ביכולת התיאוריה להוות בסיס מנחה לעבודת מטה במישור התכנון. עם זאת, מצביעות ההנחות על האפשרות להשתמש בכלי מחשבתי לבחינת החלטות או הכרעות בין אלטרנטיבות, כגון: בניין צבא בעל יכולת תפקוד ירודה, יחסית, מיכולתו הפוטנציאלית; או בניין צבא בעל אופי שונה מתרבות חברת האם. אנו מגיעים, איפוא, למסקנה אפשרית שהתרומה הסגולית עשויה להינתן בקטע התכנון של בחינת הכרעות אלטרנטיביות בטרם תוסכם ותיקבע המדיניות, אשר תוביל ותניע את תכנית העבודה.

שינוי זווית הראיה

ניסינו עד כה לעשות שימוש בתיאוריה כפי שהוצעה. ננסה

הערות המחבר

רשימתו של אל"מ בהט אינה בבחינת תגובה למאמרי, אלא הרצאת דברים בעלת תוכן עצמאי ומגמות משלה, הנוטלת אמנם ממאמרי איילו נקודות משען לפיתוח רעיונותיה. לרוב דבריו של אל"מ בהט אני מסכים ללא שיוך של היסוס. עם זאת, אני מוצא לנכון להעיר מספר הערות לגבי נקודות אחדות ברשימתו, הקשורות באופן הדוק לדברים שהוצגו על-ידי.

לדעתי תולה אל"מ בהט משא כבד מדי בקולרו של ה"משטר", בכל הקשור לתכנון כוח-האדם לצבא. בכל חברה, ויהיה משטר רה אשר יהיה, איכותו של כוח-האדם היא בגדר נתון קבוע וידוע, לפחות בטווח הקצר, ואילו מגמות התפתחותה של האיכות לטווח הבינוני והארוך ניתנות לחיזוי מובהק ביותר. יתכן שהקצאה כמותית של משאבי אנוש לביטחון, כלשאר השימושים בחברה, היא בבחינת נתון שמידת ערפולו נמצאת ביחס ישר למידת הדמוקרטיה של המשטר, אך גם כאן יש לשאר הנסיבות משקל מכריע, לדעתי. מכל מקום, נראה לי שאין לקבל את קביעתו זו של אל"מ בהט כאקסיומה, אלא כהשערה, אשר ככזו נזקקת מטבעה למבחן אמפירי המתאים לאימותה או דחייתה.

בהתבססו על השערה זו כאילו כבר אומתה, מסיק אל"מ בהט שנוהל התכנון מחייב קיומן א-פריורי של תורות לחימה, אשר

עתה לצאת מזווית ראייה שונה. נניח כי תורת הלחימה, הארגון ומערכות הנשק של צבא מסוים אינם נובעים מטיב כוח-האדם בו כנתון הקבוע, אלא מיעודו של אותו צבא. מכאן ננסה להעריך את מימד כוח-האדם הנדרש בכמות ובאיכות. ניתן, כמובן, להיכנס לצירופי ביניים של מערכות נשק וכוח-אדם, לעומת אתגר נתון. בסופו של דבר, בכל צירוף יהיו טכנולוגיה ומערכות נשק לכשעצמן מרכיבים נייטרליים. הלוחם, הוא אשר, "נותן חיים" לצירוף. אם עמדה כזאת מקובלת על הקורא, הרי שהאתגר המחשבתי אשר מציבה התיאוריה הוא בחשבון הנפש של חברה הניצבת מול אתגר בטחוני. ניתן לתאר אתגר כזה במספר שאלות:

* האם בנתונים ידועים על אפשרויות רכש ופיתוח היקצתה החברה את כוח-האדם הדרוש ליצירת הצבא שייקרא לעמוד מול האתגר.

* האם יש איזון, הלכה למעשה, בין הרכב הערכים וסולם ההעדפות החברתיות לבין התביעה שמציבה החברה לפרט בצבא, אשר נדרש לשאת בעול הבטחוני בגופו ובנפשו, גם כאשר בחינת כוח-אדם והקצאתו לכשעצמה מסתיימת במענה חיובי.

סיכום

צבא אינו תוצאה של צירוף פשוטי של כוח-אדם וטכנולוגיה, אלא תוצאה של מאמץ חברתי ממושך ורצוף המכוון להגשים יעדים לאומיים בתחום מסוים. הכלי המוצע לנו מאפשר לבחון מראש את דמות הצבא בשני מישורים:

- האם בנתה החברה צבא המתאים לצרכיה.
- האם כאשר הצבא מתאים למשימה, הוא עדיין מתאים לקרמה החברתית שבתוכה הוא נוצר ופועל.

להן יותאמו הציוד, המבנה והארגון. בעניין זה יש לי ויכוח גדול עם אל"מ בהט ועם כל מי שסבור שתורות לחימה — במובן האמיתי כתרכובת של דוקטרינות, דוגמות, סכימות ואידיאולוגיות — הן הסיבה, והציוד והנשק הם המסובב. לדעתי, תורות לחימה, תורות ארגון וכיוצאים בהן הן, בניין העל" המונח על התשתית האמיתית — מערכות הנשק, והציוד החומרי, בצירופיהם עם כוח-האדם. נשק, אמצעים וכוח-אדם הם נתוני הבסיס, וכל השאר אינם אלא נגזרותיהם. מכאן, שאיני מוכן להסכים למסקנתו של אל"מ בהט ששימונת התיאוריה שהצגתי מותנית בגורמים כגון מהות המשטר, כושר התכנון של מנהיגותו וכו'. זאת, בעיקר משום שאיני תולה את אופיו של הצבא בכמות כוח-האדם שיועמד לרשותו, אלא בראש וראשונה — באיכותו.

באותו הקשר — לקראת סוף רשימתו, מנסה אל"מ בהט לנסח מחדש את סוגיית בניינו של צבא, בקובעו כנקודת המשען את יעודו של הצבא, אשר לאורו יש מקום לאפיין את כוח-האדם הדרוש בממדים של כמות ואיכות. לדעתי, גישה זו אינה אפשרית ואינה פרקטית עם כל המשיכה שיש בה, לאורן של המוסכמות. היא אינה אפשרית במובן זה שהנתונים האמיתיים אינם מושפעים מהחלטות, מאידיאולוגיות ומפקודות. ניתן לנסח כל יעוד שנרצה, אך איכות